

JOANNIS O. ALNANDRI
HISTORIOLOA
ARTIS
TYPOGRAPHICÆ
IN
SVECIA;

PUBLICA ET SOLENNI EXERCITATIONE
SUB MODERAMINE
CELEBERRIMI VIRI
M. FABIANI TÖRNER,
ELOQ. PROFESS. REGII & ORD.

*Upsalia anno clc lcccxxii. mense Junio
primum proposita:*

Nunc vero
ob argumenti tum præstantiam, tum
jucunditatem in Germania
recusa.

Rostochi & Lipsiæ,
Apud MART. CHRISTOPH. SCHWECHTENIUM.
A. MDCCLXXV.

Max. Rev. atque Ampliff. Domino

**DN. ERICO
BENZELIO,**

S.S. Theologiæ DOCTORI Ce-
leberrimo, Acad. Upsal. BIBLIOTHE-
CARIO incluto, PASTORI in Hageby
& Hamstad laudatissimo,

PATRONO MAXIMO.

I*n natam Tibi insitamque bene-
volentiam, in juvandis instru-
endisque Musarum cultoribus,
quotidie admiror & veneror,
quum illius iterata sæpius sæpiusque do-
cumenta, nullo non tempore videre li-
ceat. Huic insigni Tuo, Benzelia-
dumque, proprio beneficio, quod ad
me quoque semper pertinuisse lætor,
si hoc singulare adjecero, quod intra,
felicissimos lares Tuos me admiseris
admis-*

Spectatissimo atque Accuratissimo
VIRO,
JOHANNI
HENRICO
WERNER,

Typographeorum per univer-
sam Sveciam DIRECTORI
meritissimo,

Benefactori Propensissimo.

B Revisissimam hanc Historiolam,
qua Suecanæ Typographiæ na-
tales & incrementa utcunque
delineare conatus fui, Tibi
etiam ut sacram facerem, per plurimæ
non tam svadent, quam jubent rationes.
Præterquam enim, quod fata attingat
præstantissimæ artis, cujus per regiam
auctoritatem, Directorem agis accura-
tissimum, sunt etiam singularia Tua in
me merita, quæ illud suo quodam jure

*admissumque, per quinquennium fere
iis beneficiis cumulaveris, quæ paterna
prope excedunt, neminem sane video,
cui, post Deum, fortunas meas, quam
Tibi, potius velim adscriptas. Quocir-
ca, quum alio modo gratus esse neque-
am, submisso rogo, patiaris illud me
palam nunc fateri, quod tacita venera-
tione hucusque prosecutus sum, inno-
cuamque pagellam devoti animi publi-
cum esse testem. Deum T. O. M. assi-
due precabor, velit Te, cum splendi-
dissima Familia salvum & incolumem
quam diutissime præstare, ne, Te, a-
misso, recrudesce doleam, ex obitu
Avunculi mei desideratissimi inflic-
tum mihi vulnus, cui medicas manus ipse ad-
hibuisti. Ardentissima hæc vota, quæ
Ecclesiam Dei, Orbem Literatum, cli-
entesque Tuos mecum fundere omnes
norunt, ut rata esse jubeat Deus, opta-
re non desistam,*

Max. Rever. Nominis Tui

Cultor Devotissimus

JOH. ALNANDER.

a me exigunt, ut ad ea prædicanda, gratumque animum testandum, nullo non tempore sim obstrictus. Plurimis enim, quæ lucem opellæ nostræ eximiam possunt fœnerari, mecum benigne communicatis, suntibus etiam, quibus ederetur, nullis pepercisti. Permittas igitur enixe contendo, ut quum alia desint, quæ meritis in me Tuis rependam, chartaceum hocce munus, in qualemcunque grati animi tesseram Tibi offerre, Spectatissimoque Nomini Tuo dicatum facere liceat. Votum id, quod muneri desit, suppleat. Vivas in annos Nestoreos sartus tectusque, & muneri præsis, quo Tua Te virtus, artisque peritia fecit dignissimum. Sic videbunt seri olim nepotes, Te Directore, quam maxime floruisse in patria nostra artem Typographicam. Sum

Spectatiss. Domini Directoris

Affidus Cultor

JOH. ALNANDER.

Clarissime Domine CAN-
DIDATE.

Licet infantia mea nec de præsen-
ti admodum egregia dissertatione
rite judicare, nec laudes tuas de-
centi verborum apparatu prædica-
re valeat; non tamen intermittere
possum, quo minus in amicitia te-
stimonium, Tibi jam rostra Acade-
mica adscensuro applaudam, vota-
que fundam, velit summum Nu-
men ita in posterum quoque labo-
ribus tuis honestissimus adesse, ut
gloriam Dei, atque bonum publi-
cum promoveant. Sic non dubitare
poteris, quin benedictionem Divi-
nam, præmiaque studiis Tuis dignissi-
ma obtineas.

Tui studiosissimus

CLAUDIUS LILLIE.

I. N. J.

CAPUT PRIMUM.

§. I. Majores nostros eruditionis fuisse amantēs, ex Bibliothecarum imprimis erectione probat.

§. II. Materiam, cui literas suas mandare solebant nostri, tangit.

§. III. Incunabula Typographiæ in patria nostra rimatur.

§. IV. Libros, ab ipsis Typographiæ incunabulis, ad annum 1521. in Svecia impresos, recenset.

§. I.

Veo - Gothos nostros usque adeo sanguinem cædesque non spirasse, ut pro libris arma semper & arcus tractaverint, sed Musas non minus, quam Martem coluisse, multis posse-

mus probare, nisi contra Bodinum, Huartum, Molesworthium aliosque, abunde id ipsum præstitissent magni nominis viri Joh. Loccenius a), Jo. Schefferus b), Joh. Mollerus c), aliique plures. Certe, ut Philosophos in nostra natione celebres, Skall-dosque, regum olim delicias nunc taceamus, vel ex eo majores nostros librorum, adeoque eruditionis, fuisse amantes constabit, quod bibliothecas erexerint, ceu instructissima eruditionis armamentaria. Nec defuisse nostris, vel antiquissimis temporibus, idem literas conservandi studium, ideoque *majorum acta, patrii sermonis carminibus vulgata, lingvæ suæ literis, saxis acrupibus illos insculpisse d)*, omni caret dubio. Nam cum Scaldi, poëta regum ac gentium suarum publici, tanto, ob dexteritatem in carminibus vernaculis pangendis, rebusque majorum, ac Heroum sibi coævorum, gestis celebrandis, a Borealibus habitis sint in pretio, quanto studia ista, apud Grecos, Romanos, & Gentes ali-

as,

as, qua moratiores iis credi volebant, nunquam sunt gavisa, dicente Molle- ro e), cumque tam larga eorum fu- erit messis f), credibile profecto non est, passos fuisse nostrates ope- rum eorum memoriam occidere, quibus debebatur æternitas, nec desuisse mortuorum carmina vene- rari, quorum præsertim ope tute- lari, factorum suorum memoriam posteritati voluerunt consecrandam. Habemus multa Skaldorum aut o- pera, aut operum fragmenta, sed ingentem illorum vim haberemus, nisi *Olaus Skautkonung*, nescio quo ze- lo, certe præpropere, & instinctu præ- sertim *Papæ Sylvestris II.* item *Sigfridi*, *Eschilli*, *Davidis*, & reliquorum Mo- nachorum, ejusmodi carmina runica, utpote magia suspecta, undique compor- tasset, & *Vulcano consecrasset g)*. Ve- rum, ex quo Septentrio noster fa- cris assuevit Christianis, majori cum diligentia & sumtu, variorum librorum collectioni studuerunt no- stri. Hinc tot in monasteriis, &

templis olim cathedralibus instruatissima Bibliotheca feralibus jam flammis aliisque casibus, vel prorsus, vel qua maximam partem consumpta. Sic deplorant tristitia codicum suorum fata monasteria, Alvaströense, Varnhemense, Stockholmen-
 se, cetera, deplorat etiam Vadstenaense. Ad illius etenim decus & commodum, non Parisiis tantum & Revaliæ multos fuisse coemptos libros, nos edocet accuratissimum illius Diarium h), sed ipsos etiam monachos, ipsasque moniales libris, magnisque voluminibus scribendis, exscribendis, & ligandis strenuam navasse operam i). Omnes autem facile vicit celeberrima illa bibliotheca, quæ Visby Gothlandiæ civitate visebatur, apud cœnobium religiosorum ord. S. Benedicti, in qua duo millia codicum duntaxat vetustissimorum numerabantur, & recentium præterea ingens numerus k).

a) Antiq. Svec.-G. Lib. 2. cap. 15. b) Præfat. ad Svec. Liter. c) Præfat. de Gent. Bor. in literas meritis, d) Th. Barthol. de legend. lib. diff. IV. p.

104. ex Sax. Grammat. in præfat. e) Præf. de Gent. Bor. in lit. meritis p. 22. conf. Th. Barthol. ant. Dan. lib. 1. cap. 10. Locc. ant. Sveo-G. Lib. 2. cap. 15. aliique passim. f) vid. Worm. append. Lit. Run. p. 225. ubi magnum fuit catalogum Skalldorum Hyperboreor. exscriptum ex veteri quodam codice membraneo Eddæ MS. qui codex jam est in bibliotheca publ. Upsalensi. g) P. Salarus in not. ad Eagles och Asmunds S. p. 82. conf. D. Benz. coll. ant. Patr. L. I. cap. 13. Wormii Liter. Run. cap. 28. h) Diar. Vadsten. pagg. 33. & 51. i) ibid. pagg. 27. 141. 176. k) Västov. Vit. Aquil. in dedicat. ad Sigism. regem. Joan. Cochlaei vita Theod. p. m. 3.

§. II.

Sed cum duplex etiam nostratibus, aut olim fuerit, aut iam fit modus literarum monumenta posteris tradendi, per scriptionem & calamum alter, alter per typos, qui calami vice funguntur, ille nobis ante paucis est attingendus, quam ad hunc pedem promoveamus. Formam, modumque non rimamur a), materiam, in qua scripserint, proposuisse contenti. Frequentissimam autem materiam, cui insculperunt literas suas, & quicquid æternitati valuerunt consecratum prisci majores

maiores, fuisse durissima saxa & cautes, ex innumeris relictis abunde patet, quæ idcirco *instar chronicorum marmoreorum* (små sten-Chronikor) *ob memorabiles historicas suarum inscriptionum recensiones*, a nobilissimo Peringschöldio merito censentur b). Neque tamen solis cautibus saxisque in scribendo ita adfixi erant, ut non aliis etiam rebus illo in negotio quam sæpissime uterentur, hac tamen cum limitatione, ut *res, quas ad posteros volebant transmissas & eternitati consecratas, saxis & cautibus commendaverint, minoris vero momenti, quæ amicis communicabant, aut in familiari usu esse volebant, lignis, ossibus, aut cornibus mandaverint* c). Unde & Saxo Grammaticus, cum de Fengonis cujusdam literis, ligno insculptis loquitur, *illud celebre quondam genus chartarum fuisse* dicit d). Sic Venantius Fortunatus, seculi VI^{ti} poëta Gallus, hoc de literis nostris profert testimonium:

Barbara fraxineis pingatur Runa tabellis,

Quod.

*Quodque papyrus agit, virgula
plana valet e).*

Quonam lignorum genere præcipue usi sint, ut inquireamus, opus non est, cum omni lignorum generi, modo figurarum impressionem non respuat, illos literas suas mandasse evincere videantur fasti, quorum illi in hoc, alii in alio lignorum genere sculpti, magna apud nos occurrunt copia. Fuisse tamen *Fagos* a nostratibus, ceteris frequentius adhibitæ, ex librorum ab illis desumpta, hodieque apud nos remanente appellatione concludere fas erit. Ut enim apud Latinos *liber* a *libro*, hoc est, membrana five tunica, trunco & cortici interjecta, & *codex* a *caudice*, seu ligno interiori nomina sortiti sunt, quia in cortice tabulisque scribebant prisci, ita idem respexisse nostros patet, cum *bof* librum a *bof* seu *bofstrâ fago* denominarent. Hinc *bofstaf* a *bof* & *staf*, i. e. *baculo*, quia corpus *Runarum* unico constans ductu recto,

Est,

Et o, a summo ad imum, imaginem ere-
cti baculi, vel literæ majusculæ I refert:
qui deinde ductus sive baculus, ab hoc
vel illo latere alia lineola, sursum, deor-
sum, transversim, aliove modo secatur,
ut res postulat, ad aliam aliamque Ru-
nam figurandam f). Non patitur in-
stituti mei ratio, ut sistam, aut
scuta Borealium propriis actis ge-
stantium cælata, aut Historias pa-
rietibus domorum insculptas, aulæ-
isve intextas, verba solum Wormii
adduxisse sufficit: Lapidēs igitur, li-
gna, ossa, cornua, ea fuerunt, quibus
literarum suarum notas potissimum cre-
dere volebat vetustas, aliis non nisi
raro, & ornatus potissimum causa g).
Quod ad membranarum chartæque
usum attinet, coepisse illum apud
nostrates, introducta Christiana re-
ligione constat, postquam huc acce-
dentes monachi, cum aliis, hoc est,
latinis literis, aliam quoque litera-
rum inscribendarum materiam do-
cuissent. Adstipulatur sententiæ
nostræ Th. Bartholinus: *In septen-*
tri-

trione, inquit, *nostro serius libro-
rum scribendorum ratio invaluit, Chri-
stiana fidei introducta felix fructus,
cum olim codicum usum a cautibus mu-
tuarentur h)*. Hinc rarissimi in
membrana conspiciuntur libri Ru-
nis exarati, & si unicum exceperis
*fragmentum Historiæ Hialmari & Ra-
meri*, a *Luca Halpap* inventum pri-
moque editum, post a Nobilissimo
Peringschöldio, qua membranarum &
runarum magnitudinem figurasque,
ligno accuratissime incisum, gemi-
naque versione illustratum, & inde
a *Georgio Hickesio* i) recusum, vix
ullum invenies, adeo aut deper-
diti sunt illi, aut in obscuro deli-
tescunt, cum blattis & tineis pu-
gnantes. In libris contra aliis lite-
ris edendis, strenue laborarunt in
monasteriis scribæ aliique, excri-
bentes Missalia, Breviaria, Diaria,
Historias, cetera, pro vario scri-
barum captu, vel nitida manu, vel
intricata & vitiosa, ut crucem le-
ctoribus quam sæpissime figant, do-
nec

nec tandem sc̄riptionis incommoditatibus, ejusque t̄dio molestiaque succurrerit, illius complementum & perfectio *Typographia*, ars artium omnium conservatrix fidissima. *Scilicet hoc artis Typographia est beneficium, ut sine operoso manuum labore pluribus commune fiat, quicquid vel pietas, vel eruditio meliorum ingeniorum parturit k).* De illius autem in patria nostra natalibus & incrementis, cum pauca scribere constituerim, favorem tuum, C. L. quo innoxios aliorum conatus æqui bonique consulere soles, summopere expeto. Illum vero Te mihi præstiturum spero, si consideraveris, faciles illi esse lapsus, qui in re obscura, vix ullum, quo duce, sequatur, sibi habet præeuntem.

a) De qua cfr. si placet, Verel. Runogr. Scand. p. 19. seq. Worm. Lit. Run. cap. 25. b) Mon. Upl. per Thiund. p. 250 & alibi. c) Worm. Lit. Run. p. m. 132. d) Hist. Dan. Lib. 4. e) Lib. 8. Epigr. 18. ex Wormio aliisque cit. f) Verel. Runograph. Sc. p. 19. g) Wormii Literat. Run. p. 135. h) de libr. legend. dissert. 4. pag. m. 104. i) in Dissert.

Dissert. Epistolari de linguar. veter. Septentrional.
usu pag. 123. seq. k) Barth. de lib. leg. Diss. 4.
pag. 108.

§. III.

HOc præ aliis habet antiquissima &
celeberrima Germaniæ urbs Mo-
guntia, ut illi nobilissimam hanc ar-
tem merito ferant acceptam omnes,
qui eam maximo cum rei literariæ
emolumento, aut exercuerunt olim,
aut jam exercent a). Exercent autem
non nisi Christiani & Judæi, ut egre-
gie ostendit *Andr. Chevillier*, dicendo:
Nous ferons ici remarquer qu' il n' y
a que les Chrétiens & les Juifs qui se
servent de l' Imprimerie. Si elle a pa-
ru dans l' Empire Ottoman, si elle a
été portée à Constantinople & dans quel-
ques autres Villes de la Domination
Turque, ce sont les Juifs, qui ont
dressé les Presses, pour y mettre au
jour les Livres de leurs Rabbins; ou les
Chrétiens, qui y ont fait imprimer
ceux, qui traitent de leur religion. Cet
art admirable inconnu en Europe, n' a
B guère

guère été en usage hors de l'Europe ; & nous dirons sur la foi de quelques Voyageurs, que les Turcs, Arabes, Persans, Indiens, Tartares, & autres Nations voisines de celles ci, n'ont point l'usage de l'Impression b). Sed ut Typographiæ inventio magnum Dei beneficium putandum est, ita nec minoris est faciendum, quod tam late divulgata sit hæc ars, licet primi ejus inventores omni conatu illud impediverint, immo, jurejurando laboris sui socios adstrinxerint, ne illam ullo evulgarent modo, teste Joh. de la Caille: Ainsi ces deux personnes cy-dessus nommées, sçavoir Jean Fust, & Pierre Schoëffer, conserverent cet Art en secret, faisant faire serment à tous leurs ouvriers & domestiques, de ne le divulguer en quelque maniere, que ce fut. Cet Art neanmoins fut divulgué en 1562. en differens endroits de la terre par ces mêmes Ouvriers c). Quam late autem, vel ad annum 1500. per multas Europæ urbes divulgata sit Typographia, quantosque

que senferit progressus, accuratissime ostendit idem *de la Caille*, per totum operis citati librum primum d). Et ante eum rem eandem egit *Corn. a Beugbem* in libro, cui titulus : *Incunabula Typographiæ, sive Catalogus Librorum proximis ab inventione Typographiæ annis, usque ad an. 1500. inclusive editorum*. Dolendum tamen est, viros illos doctissimos, in dictis libris, ne minimam quidem Typographiæ, in patriam nostram advectæ, facere mentionem, cum tamen plura afferant & regna, & urbes, quæ ferius de hac prærogativa sibi sunt gratulatæ. Quocirca, eum in genere de primo hujus artis inventore, annoque inventionis, tanta sit controversia, & res ante tria propemodum secula inventa, iis tenebris involuta sit, ut vix a falso verum distet, mirum utique non est, esse illius primos in patria nostra natales ignotos, incertumque, quis nobilem artem in has sedes transportaverit. Accedit

mira & prope incredibilis raritas librorum, omnium primo heic impressorum, quippe qui sæpius nec in instructissimis Bibliothecis inveniuntur, adeo liber vetustus

Rara avis in terris nigroque simillima cygno.

Exempla si desideras, ex multis unum accipe, idque Max. Rever. Domini D. Benzeli, qui, utut in Chronicon Episcoporum Lincopensium Sundercopiæ, nec tamen primis adventæ Typographiæ annis, impressum, quinque illis ante edita monumenta Eccles. Sveo-Goth. annis, & sua, & amicorum opera inquisiverit, *fieri tamen non potuisse* fatetur, *ut ipsam editionem vel nancisci vel videre potuerit* e). Unde veniam me facile nacturum spero, si in natalibus Typographiæ nostræ indagandis, ea felicitate & *ἀντιβεία* me non progressum esse viderint, ac progredientur alii, quibus libri illi Phœnice rariores benigniori forte, olim se forsan sunt oblaturi. Et

pro-

profecto antiquitatem ejus eousque
se extendere ignoraremus, nisi in pa-
triam redux Nobiliss. Secretarius
Dn. *Gustavus Benzelsierna*, ex museo
Cl. *Ar. Magnai*, Havniensium Pro-
fessoris celebratissimi, titulum libri,
omnium, ut videtur, primi in Sve-
cia impressi, nobis dederit, quem
mecum benigne communicatum
mox proinde sistam f). Illo edocti, an-
num nati Salvatoris MCDLXXXIII
vel eo nomine felicem patriæ pro-
nunciamus, quod illo ipso huc, &
quidem Stockholmiam, perlata
sint primum præla artis præstantis-
simæ a *Johanne Snell*, *artis impresso-*
ria, ut ipsum se dicit, *magistro*.
An autem ille Johannes Snell cura
Archiepiscopi Jacobi Ulphonis, an
munificentia Stenonis Sture Senio-
ris, regni tum gubernatoris lauda-
tissimi, allectus, an demique sua
sponte, huc e Germania venerit,
incertum, id ex dictis constat, ad-
venisse illum sexto anno post funda-
tam ab eodem Jacobo & Stenone

Upsaliensem Academiam. Stockholmiam artem hanc primam accepisse diximus, & infra pluribus dicemus, inde Vadstenas, mox in alias regni urbes iraductam. Sed ut exigua sunt rerum initia, ita & Typographiæ nostræ fuerunt. Si typos literasve spectas, rudes illæ, & ad Monachorum exemplaria effictæ, lectores remorantur, quas sensim expoliverunt curiosi typothetæ, ut ad illarum nitorem nihil addi posse amplius videatur. Etenim, ut recte dicit Malinchrot, *differentia, veteris & novæ Typographiæ, in diversis consistit, ac primo in typorum deformitate, qui primitus, ut ex illis, qui sub id tempus excusi erant codicibus, apparet, rudiōres fuere, quæque manus scriptas literas imitarentur, nec minus quam illæ crebris & continuis compendiis & abbreviaturis impeditæ erant g*). Cetera aut imperfectionis, aut vetustatis signa & vestigia, quibus, ut alibi, ita etiam in patria nostra, primæ laborarunt librorum editiones

nes

nes, sciens omitto, contentus dixisse solum, vix habuisse primos Typographos nostros certas in urbe quadam sedes, sed jam huc, jam illuc migrantes, suam elocasse operam, ubi ipsis visum esset, & spes majoris lucri affulgeret. Pauca illos, ubicunque demum substiterint, typis edidisse exemplaria, ex raritate illorum evincere pronum est. Ita nec magnis quibusdam operibus divulgandis suffecerunt parva, quæ circumgestarunt, typorum repositoria & loculi, cum pleraque Missalia, Breviaria, aliosque cujusdam molis libros, Norimbergæ, Lubecæ, Basileæ, Parisiis & alibi illis temporibus videmus impressos h.). Plurima hujus rei proferrem exempla, nisi pauca, quæ afferam, sufficere possent:

S. Brigittæ Libr. VIII. revelationum. Lubeca 1492. in fol. Ultima libri sunt ante indicem hæc: finit diuinum volumen omnium celestium Reuelationum preelecte Sponse Christi Sancte Birgitte

*de regno Swecie. A religiosis patribus
originalis monasterii Sanctarum marie
& Birgitte in Watzstenis. Prematuro
studio & exquisita diligentia In hos su-
prascriptos numerum & ordinem accura-
tius comportatum. &c.*

*Mille quadringenti nonaginta duo simul
anni*

*Christi quando fere. de natiuitate fuere
Hoc mundi lumen. miserans cœleste vo-
lumen*

*Quod dedit ipse deus. Impressit Bartho-
lomeus*

*Ghotan tunc sospes. Lubecensis ciuis &
bospes*

*Sit laus inde deo. Sit merces bartholo-
meo*

*Pax sit terrigenis requies animabus
egenis*

*Regnum Gothorum muniat deus atque
Suecorum.*

*Est hæc ipsa editio, cujus mentio-
nem facit Diarium Vadstenense, ubi
non tantum nomina eorum occur-
runt, qui illam procurarunt; sed
additur insuper, rediisse illos post
annum*

annum evolutum, hoc est An. 1492. in monasterium suum, impressis & perfectis octingentis voluminibus in papyro, & sedecim duntaxat in pergameno i).

Anonymi (forſan Henrici Thomæ Episc. Lincop.) breviarium horarum Canoniarum, ſecundum veram Rubricam Episcopalis Lincopenſis eccleſiæ, Norimbergæ per Georgium Sturesz, An. 1493. k), in forma octupla.

Brynolphi Episc. Breviarium Scarenſe, impreſſum Norimbergæ per Georium Stonchs 1498. l).

Miſſale ſecundum ritum almæ Eccleſiæ Uppsalaenſis, juffu Jacobi Ulphonis Archiepiſcopi Upſal. impreſſum Baſileæ per Jacobum de Pfortzheim An. 1513. in forma maxima m).

Breviarium ſecundum ritum almæ Eccleſiæ Aroſienſis, Baſileæ per eundem, eodem anno. de quo dabitur poſtea dicendi locus.

a) Vid. L' origine de l' Imprimerie de Paris, par And. Chevillier p. 3. ſeqq. p. 286. ſeqq. b) L' orig. de l'impr. de Paris p. 270. ſeqq. c) Histoire de l'Imprim. & de la Librairie p. 10. cfr. pag. 15. d) ibid. p. 16. ſeqq. e) Mon. Eccl. Sveo-G. proleg. p. XXXII. f) cfr. Doct. Benz. not. ad Diar. Vadſten. p. 246.

XII.
3246
II" IIXII"
CII. IIXII.

g) Dissert. de Ort. & progr. art. Typogr. p. 101.
 h) Vid. Spegel. Hist. Eccl. part. 1. pag. 32. conf.
 Scheff. in præf. ad Sveciam Lit. i) Diar. Vadsten. p.
 451. k) Scheff. Sv. Lit. p. 16. ubi plenior habetur
 titulus. l) Meminit hujus D. Speg. in Chron.
 Episc. p. 291. m) Scheff. Svec. Lit. p. 17.

§. I V.

UT eo melius patefcat, quos, sub
 initio, progressus fecerit Typo-
 graphia nostra, catalogum dabimus
 librorum ad annum 1521. in patria
 editorum, idque exemplo maxime
 Gallorum, qui hoc in negotio accu-
 ratissimi fuerunt, ut ex de la Caille &
 Chevillier videre licet. Integros ex-
 scripsimus titulos, ubi aut ipsi vidimus
 libros, aut titulos eorundem ab alio
 exscriptos habuimus, ceteros non nisi
 obiter, & ex aliis adduximus. Sit ita-
 que omnium primo heic impressus:

1483. *Dyalogus Creaturarum mo-
 ralizatus.* ultima libri sunt: *presens
 liber, Dialogus Creaturarum appella-
 tus iocundis fabulis plenus. impressus per
 Johannem Snell artis impressorie ma-
 gistrum. in Stockolm inceptus & mune-*

re Dei finitus est anno Domini M.CCCC. LXXXIII. Mensis Decembris in vigilia Thoma. Liber in forma quadrupla est, sine nomine auctoris, quod ipsum nec exprimitur in editione illa, quæ prodiit Colonia, ante hanc nostram Stockholmensem, seu An. 1481. industria & expensis Conradi de Homborch in fol.

1491. *Vadstenensium Litera Confraternitatis*, ex impresso Vadstenis exemplari, recusæ in Collectione *Speghiana* ad Chron. Episcopor. a). Ipsum archetypon extare in Archivo regni, auctor est Max. Rev. D. Benzelius b).

1495. *Conradi Rogge Breviarium Stregnense novum* c) ad calcem libri, qui in forma quadrupla est, hæc leguntur: *ad laudem & gloriam sanctissime & individue trinitatis. patris filii & Sp. Sancti. beatissime virginis Marie matris domini nostri Ihesu Christi. beatorum martyrum Eskilli & Botvidi ac omnium sanctorum. Breviarium a novo emendatum ac apprime correctum.*

rectum. secundum morem & consuetudinem insignis ecclesie Stregnensis. ad instar correctissimi exemplaris diligentissime impressum feliciter finit Holmis per Johannem Fabri. Anno salutis millesimo quadringentesimo nonagesimo quinto. XV. kalendas Augusti.

Eodem anno. *Job. Gerson de temptationibus Diaboli*, in linguam Svethicam traductus ab Erico Nicolai, Canonico Upsalensi. Impressus Stockholmiae per eundem Joh. Fabri, & inscriptus Archiepiscopo Upsal. Jacobo Ulphonis d).

1496. *Breviarium secundum ritum Ecclesie Upsalensis. ad cujus calcem hæc leguntur: ad laudem . . . Beatorumque Laurentii Erici & henrici martyrum: Nec non & omnium regni Suecie gloriosorum patronorum ac omnium Sanctorum. atque ob salutem omnium fidelium vivorum & defunctorum. Breviarium secundum ritum & morem insignis ecclesie Upsalensis regni prenominati Diligentissime impressum finit feliciter. Assumptum ut perficeretur per prudentem virum pie memorie Johannem*

nem fabri impressorem Holmensem.
Consummatumque ibidem per magistros
impressorie artis. Sollicitante ejusdem
Jobannis prefati uxore relicta fide di-
gna Anna. Anno dni. MCDXCVI.
pridie kalendas Octobris.

1498. Magister Alanus de Rupe
sponsus nouellus beatissime virginis Ma-
rie. Doctor sacre theologie devotissimus.
ordinis fratrum predicator. de immensa
& ineffabili dignitate & utilitate psal-
terii precelse & intemerate semper vir-
ginis Marie. Ad calcem : materia
quadam brevis sed deuota de psalterio
- - - finit feliciter Anno dni. MCCCC.
XCVIII. in vigilia Annunciationis glo-
riose virginis Marie. Impressa (ac bene
correcta) in christianissimo regno Swe-
cie. Typographi nulla fit mentio,
nec urbis, in qua editus est hic liber.
in 4to.

1510. Psalterium David bene cor-
rectum cum Antiphonis & Imnis in de-
bitis locis Et quibusdam tytulis. In qui-
bus continetur singulorum psalmorum
sensus. Sine quibus psalmi qui obscuri
sunt

sunt faciliter intelligi non possunt. Et cum quibus cito legentibus patefiunt. Item Augustinus de laude psalmorum Et de virtute eorundem. cujus virtutis sint Et quomodo eis homo uti debeat in omni eventu In prosperis Et adversis. Impressum Upsalie In domo Venerabilis patris domini doctoris Ravaldi Archidiaconi. ibidem Per Paulum grijs anno dni. MDX. In octava visitationis marie: Soli deo Laus Et gloria per infinita seclorum secula. Editum est hoc Psalterium auctoritate Jacobi Ulphonis, ut verba, quæ in fine habentur, innuunt, non tamen sermone populari () sed Latino, in forma quadrupla.*

1511. Litera Confraternitatis Hospitalis S. Spiritus, extra oppidum Sudercopense. Illas Sudercopiæ, & dicto anno, & 1516 quoque impressas, asservavit ante instructissima Bibliotheca Normanniana e). Posteriores ex ipso originali typis excuso exhibet Collectio Spegeliana f).

1514. Ars moriendi Job. Gerson

son. Lårdom huru man skal låra dö
til Siälenne Saliethet. tryckt i Upsa-
la 1514. hos Pawel Grijs Boketryc-
fare of Borghare dher sammastå-
des. Suethice reddita per Ericum
Nicolai, jussu Ulphonis g). in forma
octupla.

1515. *Job. Gersons Meditationes in
VII Psalmos pœnitentiales. Upsalie per
Paulum Grijs h).*

Vellemus libenter plures addere
libros, & ad annum 1521. recensione
nostra propius accedere, cum nul-
li dubitemus, quin præla, utut pau-
corum ejus temporis Typographo-
rum plures produxerint, verum
contenti illos adduxisse, quorum
notitiam habere licuit, defectum
hunc aliis, si e re visum fuerit, re-
linquimus supplendum. Et cum
incunabula progressusque artis no-
stræ, generatim hucusque tetige-
rimus, ad ea figillatim in singulis
urbibus, utcunque poterimus, con-
sideranda pedem promovemus. Fe-
licius autem, ut speramus, pro-
gre-

grediemur, si *Svecia* primum, mox *Gotbia* urbes lustraverimus, eum secuturi ordinem, quo quæque urbs Typographia primo condecorata fuerit. Adeamus igitur, b. c. Deo, tuoque, C. L. favore *Sveciam* primum, in cuius Typographeis lustrandis occupabitur

a) pag. 144. b) Not. ad Diar. Vadsten. p. 246. c) Scheff. Svec. Lit. p. 15. d) Præfat. ad Bibl. Svecana. *) Ut Schefferus in Svec. Lit. p. 17. Cl. *Jacobus Le Long*, qui in hoc Schefferum sequitur, in eo etiam humani quid passus est, quod in Bibliotheca sacra part. 2. p. 233. Psalmos holce *absque loco* editos esse scribat, ipsumque Ulphonem *Lutheranum* faciat, in ind. 648. e) Vid. Andr. Holstenii dissert. de Typogr. p. 33. f) Ad Chron. Episcopor. p. 98. g) Præfat. in Bibl. Svec. h) Ibid.

CAPUT SECUNDUM.

§. I. Stockholmensium Typographeæ, qua partem perlustrat, ipsosque Typographos recenset.

§. II. De Regiis Typographis agit.

§. III. Regii Antiquitatum Archivæ Typographos sistit.

§. IV. Quæ incrementa Upsaliæ habuerit Typographia, docet.

§. V. De Typographia Arosiensi agit.

§. VI. Officinam Strengnensensem visit.

§. VII. Nycopiæ Typographiam fuisse, ostendit.

§. I.

§. I.

Svecia, quam stricte jam fumo, ut a Gothia distinguitur, inter alias, quibus gaudet, prærogativas, illam quoque habet, quod nobilissimam utilissimamque artem chalcographicam in suum finem prior admiserit. Quasnam vero Sveciæ urbes domicilio suo dignata sit Typographia, ex dicendis constabit. Id solum in antecessum notamus, ultra Upsaliam, si plagam borealem spectaveris, eam non fixisse sedes. Quod unde factum sit, latet, nisi dicamus, cum doctrinæ, artiumque liberalium, si non multis mater, ministra tamen & adiutrix sit Typographia, non sustinuisse illam ultra illas sedes progredi, quas proprias sibi elegerunt Muxæ, nec voluisse a dulcissimo earum consortio divelli, quarum otio negotioque operam suam voluit dicatam. STOCKHOLMIAM, Metro-
polim totius regni splendidissimam,
C ante

ante omnes patriæ urbes, artem
Typographicam primam exercuisse,
ante diximus, incrementa autem
illius artis, magnus Typographorum,
qui ibi viguerunt, numerus ibi de-
monstratum. Recensebimus illos,
servatis tamen ad paragr. seqq. Regiis
& Antiquit. Arch. Typographis. Ita
autem recensebimus, ut nec illa, ut
ut paucula, omittamus, quæ circa
vitas singulorum notatu digna, par-
tim ipsi collegimus, partim aliorum
informationi debemus, maxime Viri
Spectatissimi, Dni. Joh. Henr. Wer-
ner, Typographeorum Sveo-gothi-
corum Directoris meritissimi, cui,
quippe in hisce versatissimo, multa
me debere ingenue fateor.

Agmen itaque ducat **JOHAN-
NES SNELL**, non Stockholmiæ
solum, sed & totius regni prototypo-
graphus. De quo quam certum est,
edidisse illum an. 1483 artis suæ spe-
cimen, tam incertum contra ma-
net, fixasne heic habuerit sedes, an
Ger-

Germaniam rursus repetiverit, repetiisse licet videatur verosimilius, cum mentio nec illius, nec libri ab eo impressi, si unicum exceperis *Dialogum Moralizatum*, ulla occurrat.

JOHANNES FABRI, non **FABER**, ut perperam dicitur, ex cujus Typographeo, ad annum 1495, duo produximus artis specimina, mortuus est anno sequenti, ut verba in fine Breviarii Upsalensis innuunt. Inter hunc Joh. Fabri & Amundum Laurentii, nomina Typographorum invenire non licuit. Non quod illis tanto temporis spatio caruerit Stockholmia, sed quod aut libri tum impressi nobis non occurrerint, aut si occurrerunt, nomen Typographi, quod priscis familiare erat, reticeant. Utrumque patebit, tum ex editione N. Testamenti lingua populari Stockholmiae 1526, tum ex variis Olai Petri scriptis, quæ, omisso nomine Typographi, illo tempore in lucem prodierunt a).

AMUNDUS LAURENTII circiter an. 1549. N. Test. Svethicum edidit, quod exceperunt plurima opera, ex ejus officina prodeuntia, & quidem, si Scheffero b) credimus, usque ad an. 1592.

TOBERNUS TIDEMANNI, *Liturgiam Suecane ecclesie catholicae & orthodoxae conformem*, quem librum nostrates, quod involucro rubro compactus erat, *Röboken* appellarunt c); Stockholmiae a. 1576. excudebat, in fol. ut & *Laur. Petri Gotbi Cathechesis*, eodem anno in 8.

ANDREAS TORSTANI, de quo nihil habemus dicere, nisi quod librum quendam medicum Doct. Benedicti Olavi ediderit a. 1578. in 4. d).

ANDREAS GUTTERWITZ, scripta ab illo excusa, quæ annum 1587. excedant, nulla vidimus. Mortuus vero est 1610. vel anno sequenti, cum hoc ipso, quædam typis viduæ ipsius edita occurrant. Officinam Gutterwitzianam in usus Academiae Upsal. ex decimis regiis coëmptam fuisse.

fuisse, ex literis Regis Gustavi Adolphi patet e).

CHRISTOPHORUS REUSNERUS, Rostochio-Germanus; ibi enim an. 1601. & seqq. quædam eum impresfisse legimus, maxime Petri Johannis Gothi opera & versiones f), usque ad an. 1608, quo ipso Stockholmiæ venit. Vixit ad annum circiter 1640, & aliquoties Reusnerus *Senior* vocatur.

OLAUS OLAI, ab an. 1618, ad 1621: quo ipso Arosiam migrasse videtur, cum post illud tempus, inter Typographos Stockholmenes nomen illius non occurrat.

OLAUS OLAI ENÆUS, quem ut an. 1622. Stockholmensem, ita annis sequentibus, Strengnesensem fuisse Typographum invenimus.

PETRUS VON SELOU, vi diplomatis Regis Gustavi Adolphi g), e Germania accitus, maxime ut libris, Moscorum literis & lingua imprimendis præesset, de quibus postea erit differendi locus. Varios

ad

308
218

a
g
a

ad an. 1646. eum edidisse libros Schefferus docet.

HENRICUS KEYSER Pater.

Cum in expeditione, aut Livonica, aut Curlandica, an. 1625. inter reliquam prædam, officina quædam Typographica victori Gustavo Adolpho cecisset, illam Henrico Keysero, qui tum castra sequebatur, dono dedit: jubens simul, ut, quia juvenis artem illam didicerat, Stockholmiam iret, & officinam in patriæ usum erigeret. Fecit quoque id ipsum, varia variorum opera ad an. circiter 1663 typis evulgando. Hic noster, qui *Cæsarem* ipse se subinde vocabat, erat egregius Chalcographus (*Formsnidare och Kopparsticfare*) cujus artis magnum dederat specimen, in armis gentilitiis, seu *insignibus Nobilitatis Suecane* ligno affabre insculptis: quem laborem, quum ea, quæ speraverat, non secuta sunt præmia, omnes laminas ligneas conscidit, penitusque perdidit, adeo ut rarissimi libri vix pauca supersint exemplaria.

JOHANNES JANSSONIUS Senior, Bibliopola Amstelodamensis, ut Officinam variis, iisque nitidis Typis Stockholmiæ instrueret, privilegio donatus est Serenissimæ Reginae Christianæ h). Cujus indulgentia præter multas, illi concessas immunitates, 300. thal. mon. argent. ex iisdem redditibus, quibus Statui Cancellariæ sua veniunt præmia, illi quotannis penderentur, addito insuper hoc beneficio, ut chartam, quantamcunque in Typographiæ suæ usum requireret, sine ullo vectigali importare illi licuerit. Est idem ille Janssenius, cui una cum *Christoph. Eusebio Talitzk Bibliopola Jenensi*, a Regina Christiana i) clementer quoque concessum est, ut Bibliopolia, & Stockholmiæ, & Upsaliæ ambo simul haberent, inque suos usus proprium Bibliopegum, ut taceam reliquas, quibus gavisi sunt, octo annorum immunitates.

HENRICUS KEYSER, *Filius*, quum mortuo Patri, utpote hac in
C 4 arte

arte nondum bene versatus, per regias constitutiones, Typographis observandas, statim succedere non posset; constitutus est *Laurentius Hanson Well*, qui Officinæ Keyserianæ præesset, donec ipse possessor par esset illi regendæ, qui & futurum instrueret Typographum. Instructissimam fuisse Officinam Keyseri, nec opes ei defuisse, quibus in libros edendos sumtus facere potuerit, tot, quæ ex illa prodierunt, varii, maxime sacri, argumenti opera abunde testantur. Omnia vero longo intervallo post se relinquunt Biblia Svecana, quæ anno hujus seculi III. produxit Typographeum Keyserianum, amplissima forma, characteribus nitidissimis, & charta augusta, deque Regis magnificentia ita testantia, ut nihil certe ad splendorem deesse possit. Mortuus tum erat ipse Keyserus, & quidem 1999. d. I. Augusti, verum, quum An. 1697. de Bibliis hisce edendis, certis sub conditionibus, pactus fuisset k), opus
ince-

inceptum ad umbilicum perductum est, opera *Job. Ernesti Balduini*, qui Officinæ tum erat Præfectus (*Facton*) &, sub communi hæredum nomine, publicæ luci datum; mansit quippe Officina illa, quam Stockholmia habuerat Keyserus, communis, nec ulli hæredum propria.

JOHANNES GEORGIUS EBERDT, ab an. 1672. ad an. 1687. quo mortuo, per annum, & quod excurrit, officinæ curam gessit *Laur. Wall*, ita tamen, ut nulli, sub ejus nomine, prodierint libri.

LAURENTIUS JOHANNIS WALL Officinam propriam nactus est, supeditantibus illi, in præmium laboris, varios, varii generis Typos, Officinis, Keyseriana, Wankifviana, & Eberdtiana. Illius, an. 1694. mortui, evasit successor *Olaus Aeneus*.

JOHANNES BILLINGSLEY. Extincto sine mascula prole, Eberdto, Officina ejus, jure hæreditario, Billingsleyo paulo post cessit, quia prior non aderat hæres. Par-

tem Typographeus sui Strengnesiam misit, quod typis latinis, Stockholmiae, ubi ipse manebat, qua maiorem partem, facile carere posset. Obiit circa an. 1668: certe eo ipso anno *Job. Ernest. Balduinum* Typographeo illius praefectum, invenimus.

OFFICINA BURCHARDIANA chartae praestantia, typorum nitore, & operariorum accurata diligentia commendatissima. Possessor illius erat *Georgius Gottlieb Burchardi*, Bibliopola, qui, praesertim ut Biblia in forma octupla imprimeret, maximis sumptibus, Officinam tersissimis typis instructam, sibi acquisivit, Stockholmiae per *Jacobum Tide* an. 1692. erigendam. Sed quum is tanto labori non sufficeret, accersitus mox e Germania *Job. Jacobus Genath*, artis impressoriae callentissimus, quem spartam sibi injectam rite exornasse, testatum eunt splendidissimi, illo opus dirigente, magnoque numero, ex Officina Burchardiana editi libri. Verum, quum ipse

ipse G. G. Burchardi facultatibus, ad sumtus tolerandos necessariis, caret, nec ea uteretur prudentia, quam adhibendam norunt artis illius periti, factum est, ut ruinam minari magis magisque cœperit illa Officina, cujus typi partim Officinæ Wernerianæ, partim etiam Jul. Georg. Matthiæ, pretio numerato, cesserunt.

NATHANAEL GOLDENAU, licet artem impressoriam non didicisset, speciali tamen Regis privilegio obtinuit, ut Officinam, hæreditate ad se devolutam, per alios administrare potuerit.

MICHAEL LAURELIUS, Officinam emit defuncti Joh. Billingsley, an. circiter 1700. Decessit an. 1719. cujus Typographeus jam est possessor, Acad. Aboens. Typographus Andreas Biörckman.

HENRICUS KEYSER, *Nepos*, inter Typographos Stockholmenes eo nomine recensendus, quod Officinam, quam pater Upsaliæ habuerat,

rat, illique dono dederat, anno 1701, Stockholmiam transportaverit, eo procul dubio fine, ut hac cum Keyseriana illa majori conjuncta, utramque ipse dirigeret. Sed spe sua frustratus est, alio, ut diximus, circa illius administrationem initio consilio. Proinde ad annum 1711. qui ipsi fuit ultimus, suum ab altero semper distinctum habebat ille 'Typographeum, quod gener ipsius Werne-riano postea vendidit.

ARON HOLM, Keyseri Senioris privignus : qui cum videret vitrici sui relictos filios, Henricum juniorem, & Immanuelem, non eo, quo par erat, studio, labori Typographico invigilasse, totum se illi arti dedit, quamvis Auditor Castrensis (*Auditeur*) fuisset antea. Eos autem fecit progressus, ut Officinæ Keyserianæ præfectum (*Factor*) an. 1714. agere potuerit, donec post duos annos, ipse ejusdem evaserit possessor.

a) Vid. Scheff. Svec. Lit. p. 20. seq. b) Svec. Lit. p. 2. c) Locc. Hist. lib. VII. p. m. 392. d) Scheff. Svec.

Svec. lit. p. 40. e) dat. d. 31. Martii 1613. f) Scheff.
Svec. lit. p. 36 seqq. g) dat. Stockh. d. 14. April.
1625. h) Stockh 1647. d. 20. Decembr. i) d. 18.
Dec eod. ann. k) Cujus rei etiam meminit Reve-
rendiss. Auctor præfat. in Bibl. Svecana.

§. II.

Vidimus majorem partem Typo-
grapheorum Stockholmenfium,
sed restant adhuc alia, nobis ideo seor-
sum videnda, quia insignioribus præ-
ceteris, gaudent privilegiis. Primo
igitur, ceu dignitate præstantiora, oc-
currunt *Regiorum Typographorum*: quo
munere qui ornatus est, præter cete-
ras immunitates, toti societati com-
munes, id peculiare habet, quod ju-
bente regio diplomate, certam pecu-
niæ summam quotannis nanciscatur,
ex redditibus, Statui Cancellariæ adsi-
gnatis, sibi pendendam. Sic, ex re-
ditibus Camerae regiae, illi quoque
antea pecuniæ numerabantur, quæ
tamen nunc ad alios revocatæ usus,
aliter ab anno 1714. compensantur.
Quod ad numerum attinet, quinque
fuerunt Regii Typographi, alio alii
succedente, quorum primus

ANUNDUS OLAI, a Sigismundo hoc nomine & officio, anno, ut videtur, 1594. insignitus est, acta Sigismundi adprobante Rege Carolo. Typos, quibus in Officina sua usus est, regiis impensis, partim Amstelodami, partim Lubecæ fuisse fusos, idque opera cujusdam *Andrea Fabri*, ex actis ad rem Typographicam spectantibus, nos docuit Spectatiss. Typographeorum Director, Dn. *Job. Henr. Werner*. Illi 1611. mortuo, successit

IGNATIUS MEURER, e Thuringia oriundus, qui, post factos in linguis, maxime vero in Jurisprudentia, progressus non contemnendos, Gryphiswaldiæ, studiis relictis, arti Typographicæ discendæ totum se dedit. Illa autem rite percepta, Stockholmiæ 1610. venit, ubi ducta, post tres annos, in matrimonium Vidua Anundi Olai, Regius Typographus evasit. Cui officio, cum ad an. 1666. diligentissime præfuisset, vacationem a munere, quam ob

ingru-

ingruentem senectam petierat, obtinuit. Exercuisse illum nihilominus, vacatione obtenta, artem sibi familiarem, varia ostendunt opera, quæ ex illius Officina prodierunt, usque an. 1672. quo ipso diem obiit supremum, anno ætatis fere 83. a). Officina Meureriana, ut nobis quidem relatum, Joh. Georg. Eberdto cessit.

GEORGIUS HANTSCHENIUS, antequam a Rege Carolo Gustavo in Sveciam duceretur, Acad. Soranæ in Dania Typographus. Post peractos aliquot in Scania annos, Stockholmiæ venit, ibique an. 1666. d. 30. Oct. illi muneri præfectus est, cui, post Meurerum præficiendum voluerat Rex Carolus Gustavus. Plura, cum Malmogiam ventum fuerit, de illo dicemus b). Mortuus vero est an. 1668.

NICOLAUS WANKIF, Scanus, ducta Hantschenii vidua, Regius etiam, post illum Typographus factus est 1669. d. 26. Maji. Illo, ad finem an. 1689. mortuo, Officina Regia a

variis administrata est, ut a *Matthia Syngman*, Regii Gymnasii Wiburgensis Typographo, *Olao Eneo*, *Michaele Lauoelio*, aliisque, donec enumeratis succederet

JOH. HENR. WERNER, Lüneburgensis, Typographeo Regio primum Præfectus 1698. ita tamen ut propriis sumtibus illud multo reddiderit instructius; unde per diploma Regium an. 1705. d. 5. Decemb. illius possessor, simulque Regius Typographus factus est. Et quemadmodum, boni ordinis ergo, utque esset, qui typos, aliaque in usus Regii Antiquit. Collegii importanda curaret, Inspector Typographeorum Stockholmens. an. 1704. a Regio Cancellariæ Collegio est constitutus, ita reliquorum per universum regnum, sic dictitantibus literis regiis, an. 1719. d. 14. Decemb. evasit *Director*. Præter hos 5. Regios Typographos, alii non fuerunt. Quod si objeceris, Janssonium, & utrumque Keyserum etiam hoc titulo gavisos fuisse, concedo

cedo ob illorum merita, opesque illis illum concessum, sed sine privilegiis, propriisque Regio Typographo prerogativis.

a) Vid. Orat. funebr. in illius obitum habita.

b) cap. 3. §. 3.

§. III.

UT eo felicius suum ageret negotium, quod Upsaliæ instituerat, Collegium Antiquitatum patriarum, glor. mem. Rex Carolus XI. repetitis vicibus a), ut proprium haberet Typographum illi clementer concessit, quo opera ab illo elaborata, sine mora publicæ darentur luci. Ita autem concessit, ut, quem, aut in patria eligeret, aut regiis impensis huc vocaret Typographum, iisdem is ac Regii, & Acad. Upsaliensis Typographi, gauderet immunitatibus ac privilegiis, ceu verba in rescriptis Regiis pluribus declarant. Nescio autem, qui factum, ut ante an. 1700. data non usum sit venia, cum libros a dicto Collegio, ante illud tempus editos, tam apud alios, quam apud

apud Wankifvium maxime, inveniamus impressos, adeo ut primus Reg. Ant. Archivi Typographus nobis sit

OLAUS ENÆUS, Officinæ Wallianæ possessor, qui utut societati Typographicæ ante adscriptus esset, novo tamen huic muneri an. demum 1700. est admotus, primumque opus quod sub illo titulo edidit, erat liber Psalmorum, in Gallicanæ Ecclesiæ commodum a Doct. Nicol. Bergio conscriptus. Officinam, post illius mortem, emit sæpius laudatus Regius Typogr. Dn. *Job. Henr. Werner*; in mortui vero locum successit

JULIUS GEORGIUS MATTHIÆ, sequenti, h. e. An. 1711, ducta in matrimonium vidua Nathanaëlis Goldenau.

JOH. LAURENT. HORN, ab an. 1717. illi officio præfuit, & præest etiamnum. Hi sunt Stockholmenfes Typographi, quorum nomina in scriptis, operibusque impressis invenire licuit. Fateor, occur-

occurrere apud Schefferum mentionem cujusdam *Friedmanni Hetsstât*, circa an. 1671 b); dubium etiam ex illo oriri, annon *Torstenius Jobannis*, Musicus, ut vocatur, Stockholmenfis, an. 1606 Typographiam quoque exercuerit c); verum, quum nihil præter hoc ipsum, quod a Scheffero nominentur, expiscari potuerimus, illud aliis, si tanti fuerit visum, investigandum relinquimus. Majoris certe momenti fuisse censendum est prælum *Schroderianum*, ejusve *Typographia*, quippe ex qua multi & prolixi, circiter an. 1634 & seqq. prodierunt libri d). Quis ante *Amundum Grefive*, ad annum 1641 illi præfuerit, cogimur ignorare, quum nomen ipsius Typographi non sit expressum. Id solum novimus, permisisse Regem Gust. Adolphum Schrodero e), ut de Typographo sibi prospiceret, qui illi ita esset adstrictus, ut nullius opera, nisi finitis Schroderi, imprimere ei liceret.

ceret, ne in evulgandis, quæ in linguam Suecanam transtulerat, ullo impediretur modo.

a) Stockh. d. 1. Mart. 1674. Ibid. d. 5. Jul. 1684. b) Scheff. Svec. Lit. p. 182. c) Ibid. p. 34. d) Confr. Scheff. Svec. Lit. p. 66. seqq. e) Per re-script. reg. dat. Arosiæ d. 10. Mart. 1630.

§. IV.

VEre non minus, quam eleganter Doct. Winstrupius, Scaniae quondam Episcopus, inter cetera Academiarum necessaria requisita, Typographiam quarto ponit loco: *Typographia*, inquit, *adeo necessaria est Academiis, ut hæc illa non magis, quam carbasis navis, aut alis avis, carere possint. Etenim fama Academia, & Academica scripta, characteribus Typographicis, tanquam velis & alis, per orbem terrarum universum volant* a). Illud probe pensitarunt summi in patria nostra imperantes, unde, quo in studia ferebantur amore, id semper egerunt, ut non essent modo UPSALIÆ Typographi, sed ut suppeteret etiam, unde bene viverent,

rent, artemque in patriæ usum diligenter exercerent. Regis Gustavi Adolphi, ut antiquiora non repetamus tempora, hac in re munificentiam, in præfationibus suis & dedicationibus, ut vocant, celebrat Laur. Paulinus Gothus, paria autem illi fecisse augustissimos successores, tot illorum constitutiones, & inde tot repetita illius munificentiae præconia abunde testantur. Certe vi diplomatis regii Caroli Gustavi b), quod nobis instar omnium erit, Typographo Upsalensi non certi modo prædiorum redditus cedunt, sed & propria illi dicata habitatio, aliaque prærogativa clementer sunt concessæ. Quæ Typographiæ Upsal. fuerit suo tempore conditio, aliaque huc pertinentia sic profert Joan. Schefferus: *Typographia quando, vel a quo sit instituta, mihi non compertum. Partem ejus aliquam, eamque majorem, fuisse Laurentii Wallii, Tb. in hac Academia Professoris, & Pastoris Urbici, non dubitandum.*

dum. Neque ambigo, quin ex redivis Academicis sit emptā. Eadem, paucos ante annos, prelo novo, novis variisque typorum generibus, sic instructa est, atque, ut quibuscunque operibus excudendis abunde sufficiat c). Nos incrementa ejus utcunque ostensuri, nomina Typographorum sistemus:

PAULUS GRIS, a quo tria an. 1510. & seqq. edita opera ante adduximus.

BARTHOLOMÆUS FABER, vel FABRI potius, an. 1525. Statuta Provincialia & Synodalia provincie Upsalensis edidit d) conscripta per Archiepiscopum Upsal. Jacobum, filium non Erlandi, sed Israelis e), utut libri istius possessoribus discutendum relinquat Max. Rev. Doct. Benzeliū, sint ne statuta illa vere Jacobi Israelis filii hujusce, an vero Ulphonidis f).

GEORGIUS RICHOLFFUS, Lubeca-Germanus, ibi enim 1537. edidit postillam Olai Petri g), Typographis Upsaliens. ideo accensendus, quod

quod ibi an. 1541. Sacra Biblia, in vernaculum sermone tum translata, ab ipso typis sint excusa, ut recte habet Loccenius h). An diu heic manserit Richolffus, æque incertum, ac quæ fata post illud tempus subierit Typographia Upsaliensis. Certe Academia, sub rege Johanne, aliquandiu jacente, Typographiam quoque ruinam sensisse credimus, secus ac sub initio imperii ipsius factum est; quando in ordinantia de Templorum, Clericorumque, per diœcesin Upsalensem, redditibus (*vnderhåld och wederlag*) Typographo etiam parœciam *Lobaredb* in territorio *Lybundare* voluit assignatam i). Proximus, quem offendimus, est

ANUNDUS OLAI, Regius Stockholmia, simulque Acad. Upsal. circa an. 1604. Typographus.

ESCHILLUS MATTHIÆ, quem longo tempore, hoc est, ab an. 1614. ad an. 1651. scripta academica edidisse invenimus, propriis, an Academia, typis incertum: utut hoc

verius esse credamus, quum Officinam Gutterwitzianam huc traductam esse antea sit ostensum, missis aliis, quæ factæ videntur, regum donationibus.

JOHANNES PAULI, mortuo Eschillo statim successit; ita tamen, ut laboris socium habuerit, saltem primis annis, quendam *Petrum Johannus*, cum ambo simul Acad. Typographi dicantur. Sub idem tempus, anno uno vel altero, etiam Janßonius, Bibliopola Stockholmenfis, Officinam heic habuit, quam postea, ut Acad. Bibliopola factus est, emit Henricus Curio, qui & Bibliopolo, & Typographico Janßonii ante præerat.

HENRICUS CURIO Erfordia-Germanus, S. R. M:is & Acad. Upsalienfis Bibliopola, Joan. Scheffero *vir juvandis promovendisque studiose juventutis commodis natus* audit k), & a b. m. Rudbeckio Patre, multis nominibus celebratur in epitaphio, quod in defuncti honorem legimus conscriptum.

scriptum. Ab an. 1659. ad 1685. perplurima ab ipso in lucem emissa sunt, partim Academia, partim propriis typis. Unde etiam hisce post dictum annum, in opusculis nonnullis evulgandis, eum fuisse usum deprehendimus. Officinam post ejus mortem, quæ 1691. accidit, per aliquod tempus, cum laude administravit illius Privignus, Carol. Gustavus Frediani, jam Curia Senator, postea vero emit Andr. Kiellbergius, Consist. Scarenfis Typographus.

HENRICUS KEYSER Filius, a Consistorio Acad. vocatus, vi rescripti Regii 1) Curio successit, propriisque typis per 10. annos Academia usibus inferviit.

HENRICUS KEYSER Nepos, post jacta una cum fratribus, Upsalia studiorum fundamenta, a patre illam artem ut disceret, jussus est, quam cum laude ante illum professi erant duo ejusdem nominis Keyseri. In Germaniam itaque hujus rei causa

missus, & post aliquot annos inde in patriam redux, Officinam, quam Upsaliae habebat pater, an. 1695. dono accepit. Acad. Typographum cum per 6 annos egisset, successit illi Regius Typographus.

JOH. HENR. WERNER, vi pacti cum Consist. Academ. initi d. 25. Octob. 1701. qui cum ipse heic praesens semper esse nequeat, per ea, quae illi Stockholmiae & alibi incumbunt negotia obeunda, Officinam Upsalensem per Viros illi Praefectos (*Factorer*) administrandam curavit, & etiamnum summa cum laude curat.

Fuerunt haec publica Typographica, Academiae usui inservientia: sed quum aliorum quoque Upsaliae quam saepissime occurrat mentio, haec etiam paucis attingamus. Primum itaque fuit Doct. Laur. Wallii, Theol. Prof. post Episcop. Strengnensis, qui ex proprio Typographico multa, & sua, & aliorum opera edidit, *exscriptore*, ut ipsum se vocat,

vocat, *Petro Erici Waldio*, quo Arosiam an. 1635. abeunte, *Amundus Grefwe* ad mortem usque possessoris, illi præsuit, Officina, secundum Schefferum, in Academia usus cedente.

Laur. Paulinus, tum *Archiepiscopus Upsaliensis*, eandem, qua Strengnesiæ, in scriptis suis imprimendis usus fuerat, Upsaliam quoque attulit Officinam, quam cum per duos annos ibi rexisset *Amundus Grefwe*, nonnunquam *Grefander* appellatus, illa paulo post Strengnesiæ est restituta, Græf-vius vero Stockholmiam 1641. vocatus.

Typographeum Rudbeckianum, quod an. 1686. in ædibus suis erexerat magnus ille noster Rudbeckius Senior, nec nobis filendum est, cum ex illo varios prodiisse libros constet, usque ad an. 1702. quo ipso in ferali urbis hujus incendio, illud quoque est consumtum.

a) In Orat. Synod. de Acad. b) dat. 1655. d. 27. Jun. Cfr. rescript. Reginae Christ. 1644. d. 10. April. 1651. d. 5. Novemb. &c. c) Upsal. Antiq. p. m. 267. d) Scheff. Svec. Lit. p. 57. e) Spegel, Chron. Episc. p. 95. 96 Doct. Benz.

Benz. not. ad mon. Eccles. Sveog. p. 201. f) Lib. cit. p. 203. g) Scheff. Svec. Lit. p. 21. h) Hist Svec. Lib. V. p. m. 306. i) Dat. Stakeb. 1572. d. 26. Nov. k) In prælat. ad Theophrast. charact. l) 1685. d. 2. Novemb.

§. V.

Quemadmodum verissimum est, viguisse olim, & etiamnum vigere AROSIAE artem Typographi- cam, ita illius ibi initia, ad an. 1504. ut Hallervordius a) a Scheffero etiam adductus, innuere videtur, non esse referenda, juxta est clarissimum. Nam quod ad Breviarium Arosiense attinet, tantum abest, ut illud Arosiæ 1504. sit impressum, ut verba ad calcem occurrentia, diversum, & annum, & locum editionis exprimant; ita autem illa se habent: *Finit breuiarium secundum ritum ecclesie Arosiensis. Impressum Basilee per Magistrum Jacobum de Pfortzbeim anno domini millesimo quingentecimo decimo tertio; die vero tertia mensis Februarii.* Præfationem dicto anno, & quidem VI. id. Oct. illi breviario addidisse Episc. Ottonem Svinhufvud ultro

ultra largimur, sed quum id ipsum nihil ad editionem libri faciat, Hallervordio sine mutilum exemplar ad manum fuisse, adeoque annum conscripti libri, cum anno editionis eum confudisse haud obscure patet. Nec novus est hic error, viris utut doctissimis: cumque plura exempla afferre possemus, unicum afferamus ex *Leonardi de Utino Sermonibus de Sanctis*. Illos enim an. 1446. esse impressos Joh. Gottfridus Olearius b) fidenter asseruit, & ex eo longo ordine alii, sed falsum hoc esse, illoque anno non impressum, sed solum conscriptum esse librum istum, ante suspicatus est Andr. Chevillier c), nuperrime vero, ceu oculatus testis, fuse ostendit Cl. Auctor Novor. Literar. d) Sed hæc in transitu dicta sunt: nunc Arosiam revertimur, & illam an. demum 1621. Typographia insignitam fuisse existimamus, opera Episcopi Johannis Rudbeckii, munificentia vero Regis Gustavi Adolphi, quam

quam idcirco, inter alia sic extollit Doct. Laur. Paulinus: Till hwarad änd-
skap hafwer G. R. M:t, föruthan the
wahnliche Typographier uthi Stock-
holm och Upsala, nu nyligen, icke v-
than märkelig bekostnadt, låtit vpret-
ta welbestalte Tryckerij här i Stren-
genås och Westeråhrs &c. e). At-
que ut maximus ille Regum an. 1622.
d. 17. Maji literis Regiis, ut Aro-
siae erigeretur Typographeum, cle-
mentissime concessit, ita in aliis,
anno sequenti f) datis, certos etiam
Typographo redditus ex decimis Re-
giis, in parœcia Lillehåradh, affi-
gnatos fuisse deprehendimus. Typo-
graphor. Aros. hæc sunt nomina:

OLAUS OLAI HELSINGUS, de
cujus Arosiam accessu, & morte sic
habet *Elenchus librorum*, *Arosia inter*
annos 1621. & 1628. impressorum g):
1621. in Novemb. kom Boktryckaren
Olloff Olsson til Westerås; sedan
drog han bort til Stockholm effter
Mårmåsan 1628. och blef död
peste.

PETRUS ERICI WALDIUS,
Doct. Wallii antea Upsalia Typogra-
phus, Arosiam venit 1635. circa fe-
stum nativitatis Mariæ (*Mårmåsa*)
ceu ex Apologia quadam Episc. Joh.
Rudbeckii 1636. habita, cujus viden-
di copia a Max. Rev. Doct. Benzelio
mihi facta est, concludere pronum,
ubi dicit, mortuo Olao Olai, ne-
minem Collegio Arosienfi fuisse Ty-
pographum, ante proxime tum præ-
terlapsum festum nativit. Mariæ; ut
alia nunc taceam argumenta idem
comprobantia. An. ultra an. 1640.
Arosiæ substiterit, incertum, id ve-
rum, Aboam non multo post eum
migrasse.

EUCHARIUS LAURINGERUS,
Francofurto-Germanus, ab an. cir-
citer 1642.

BOETHIUS HAGENIUS Con-
sistorii & Gymnasii Typographum
longo egit tempore, scilicet ab an.
1669. d. 15. Decemb. ad an. 1716. ceu
nos docuit Rev. Dn. Matthias Ram-
zelius, ante Oeconomus templi A-
rosien-

rosiensis, nunc Pastor in Avestad & Grytnæs. Mortuo Hagenio, per 4 annos desertum mansit Typographum Arosiense, donec 1720. festo S. Thomæ, constitueretur, qui illius denuo ageret curam, GEORGIUS URBANI Hamburgensis. Cum vero typi, qua partem, vetustate longoque usu sint attriti, novos e Germania importandos curasse, accepimus, Consistorium Arosiense, adeo ut sperare liceat, Officinam Arosiensem, etiam illorum nitore nemini fore secundam.

a) In Biblioth. Curios. p. m. 39. b) In de Scriptor. Ecclesiast. s. Abaco Patrologico p. m. 29. c) L'orig. de l'imprim. de Paris. p. 12. d) Neue Zeit. von gel. Sachen ad an. 1719. p. 528. e) In præf. dedic. ad Eth. Christ. praxin general. de Pœnit. Stregn. 1625. excus. f) Aros. d. 25. Martii. g) a Joh. Olai Dalekarlo, nobil. *Stiernhæk*, tum Lector. Arosiensi, conscriptus.

§. VI.

QUOD etiam STREGNESIA, incluta Sudermannia urbs, suam habeat Officinam Typographicam, regia munificentia gl. m. Gustavi Adolphi

dolphi ferat acceptum : estque illud ipsum, ob quod beatos manes Laur. Paulini Gothi, sui tum Episcopi, etiamnum veneretur : cujus in Strengnensensem diœcesin merita, debitis i. e. maximis laudibus extulerunt, tantarum digni præcones Doct. Joh. Matthiæ & Olaus Verelius. Nam cum in eo occupatus esset Paulinus, ut doctissimas suas, in Ethicam Christianam lucubrationes publicæ daret luci, Typographosque Stockholmenes, maxime Reusnerum, multam in iis imprimendis moram interponere videret, supplices ad Regem literas dedit, liceret sibi Typographum Stregnesiam arcessere, & Officinam Regiis impensis ibi instruere, quo & tempori parceret & sumtibus. Dedit has literas mense Majo an. 1622. & illo quidem cum successu, ut voti sui compos factus, intra annum, Regi primitias nuper erecti Typographeï offerre potuerit. Illarum instar erat illius *Loimoscopia*, quam cur Regi dicatam voluerit,

luerit, has in epistola dedicat. profert
 rationes: Althenstund G. R. Majestet,
 uthi nest föregångande åhr, aff syn-
 nerligh infödd benågenhet, till Guds
 Ords, samt Bokliga Konstern och
 nödtorfftige Tungomåhls beford-
 ring och vthspredelse, hafwer icke al-
 lenast nådigst effterlåtit mig, at vp-
 rätta itt anseenligt Tryckerij här i
 Strångnäs: vthan ock aff Konungz-
 sliig ynnest och nåde, så wål mig, som
 till förb:te Tryckerijs instauration,
 förordnadt en anseenlig hielp och
 föråhring. Såsom ock, at thetta en-
 faldige arbetet är thet första, som aff
 förb:te nylighen vprättade Trycke-
 rij, är vthgångit och förfärtigadt &c.
 Quinam Officinæ Strengnesensi redi-
 tus olim adsignati fuerint, ignora-
 mus: id scimus, suos ex Consistorio
 & templo Cathedralli illi hoc tem-
 pore suppeditari sumtus. Typogra-
 phorum hanc seriem invenimus;
 annos vero adscripsimus, ut sæpius
 nos fecisse fatemur, non præcise in-
 iti muneris, mortisve, sed quos ex
 impres-

impressis operibus passim eruere licuerit.

OLAUS OLAI ENÆUS, Proto-Typographus Stregnesensis, Typis Consistorii multa, nonnulla etiam Paulinianis, ad an. 1629. edidit.

JOHANNES BURER, vel **BARKENIUS**, nonnisi Typis Paulinianis, per 7. annos in imprimendo usus fuisse legitur: unde conjecturam facere licet, possedisse Episcop. Paulinum partem, eamque non minimam Typographeï Stregnesensis. Upsaliam allatam, postea eum aut donasse, aut vendidisse tandem in usus diœceseos Gymnasiique Strengnesensis, cum propter senium ingravescens, multasque maximi momenti occupationes, eam parum sibi usui fore perspexerit, constat.

JACOBUS DANIELIS Typographis Strengnesens. ideo videtur annumerandus, quod nomen illius in dissert. quadam Theologica Lectoris ibidem Nicolai Walingii a) occur- rat, an. 1641. ab illo impressa.

ZACHARIAS BROCKENIUS, ab an. 1645. ad 1671. propriam illum quoque habuisse Officinam inde constat, quod post ejus mortem quædam *Typis Brockeniorum* edita offendamus.

ZACHARIAS ASP, ab anno 1675, ad an. circiter 1690.

JOHANNES BILLINGSLEY, Typograph. Stockholmenfis, fimulque, per aliquot annos Strengnesenfis: cujus Officinam, sumtibus templi Cathedralis emtam fuiffe comperimus, cum Aspius fuam, invito Confiftorio, Keyfero vendiderit. Hos jam recensitos excepere: *JOANNES RÖNBERG*, *BALTHAZARUS WIDMAN*, & *AND. LAURELIUS*, h. t. Confiftorii Typographus, de quibus ut quædam proferamus, per anguftiam temporis non licet.

a) de Theol. nat. & conftitut. difp. I.

§. VII.

QUæ brevi tempore *NYCOPIÆ* viguit Typographia, vel ideo non effe prætereundam duximus, quod utilif-

utilissimos, utut paucos, produxerit libros. Uno alterove verbo in superioribus indicavimus, habuisse Eric. Schroderum Nycopensem, Regium Interpretem, proprium Stockholmiæ Typographeum: diximus simul, eum usum fuisse opera Amundi Grefive, cujus inter Upsalenses Typographos aliquoties iniecimus mentionem. Cum igitur Schroderus, natalis soli dulcedine ductus, Nycopiæ, quod reliquum esset vitæ spatium, voluerit transigendum, eo etiam an. 1645. adducto secum Typographeo, est profectus. Comittem itineris se præbuit *Am. Græfvius*, qui Officinæ Schroderianæ, certis sub conditionibus, post annum evasit possessor, cum laboris, impensarumque ulterius in illam faciendarum, pertæsus esset Schroderus. Libros, quos ibi impressit Græfvius, recenset Schefferus a). Plures vero impressisset, nisi Gothoburgum vocatus, illuc etiam an. 1650. migrasset, ut suo loco dicemus.

a) Svec. Lit. p. 67. seq.

CAPUT TERTIUM.

§. I. Transitu ad sequentia facto, quæ fata subierit Vadstenensis Typographia, monstrat.

§. II. Fata Typographiæ Sudercopensis exhibet.

§. III. Idem, circa Malmogiensem, præstare aggre-
ditur.

§. IV. Quid de Calmariensi Typographia actum sit, breviter ostendit.

§. V. Typographeum Lincopense contemplatur.

§. VI. Gothoburgensem Officinam sistit.

§. VII. Insulam Visigianam Typographia quon-
dam inclaruisse probat.

§. VIII. Incrementa artis nostræ Londini Sca-
norum, expendit.

§. IX. Circa Typographiam Junecopensem ver-
satur.

§. X. Fata Typographiæ Skarensis strictim attingit.

§. XI. De Typographia Aboënsi agit.

§. I.
Sic lustratis qualitercunque Of-
ficinis, quas Suecia jactat,
Typographicis, in Gothiam
nostram cursum dirigimus, quæ ut-
ut paullo ferius illis inclaruerit, nu-
mero tamen illarum Sueciam supe-
rat. Et cum largus Typographeo-
rum adhuc in Gothia sit nume-
rus, major tamen esset, si, quæ
olim floruisse constat, etiamnum flore-

florerent. Celebre Gothiæ nostræ orientalis cœnobium VADSTENENSE illud est, quod, ut Typographia superbivit primum, ita primum quoque eam amisit. Diximus impressas ibi esse An. 1491. literas, ut vocant, confraternitatis, verum propriis ne cœnobii Typis, an advenientis cujusdam, & mox abeuntis Typographi, non constat. Certe, si prius dixerimus, exiguam ibi, nec bene instructam fuisse Officinam, vel inde concludere fas erit, quod paullo post, aliam, in usus cœnobii, pecunia redemerint monachi, non exigui, ut videtur, momenti, quæ tamen ab incendio in cœnobio, an. 1495. noctu ante d. 15. Octob. exorto, non multo post eversa est. Narrat rem totam Diarium Vadstenense: *In nocte proxima post diem S. Calixti, accendebatur ignis vebemens - - -*

Conflagraverunt etiam ibidem diversa instrumenta, pro impressura librorum realiter aptata, & jam, per medium

*annum in usu habita, videl. torcular, cum literis stanneis, in * b. nitura & in textura, in magnis expensis & laboribus comportata a).* Typographiam ibi postea fuisse redintegratam, ut credamus, nulla svadet ratio, quum id, si factum fuisset, non reticuis-
sent Diarii Vadstenensis auctores, qui res in cœnobio gestas, ad an. 1545. memoriæ quam accuratissime manda-
runt. Si autem ad illud tempus, il-
lam restauratam non viderunt Vadste-
nenses, nec postea viderunt: adeo ut
verum omnino maneat, in herba
quasi excisam fuisse Typographiam
Vadstenensem.

a) Diar. Vadsten. p. 154.

§. II.

NEc Typographicæ artis laude
defraudanda est urbs illa Go-
thiæ, antiquitate sua, & commer-
ciorum olim frequentia commenda-
bilis SUDERCOPIA: de cujus Ty-
pographeo sic verba facientem au-
diamus *Jonam Petri Sudercopensem:*
Såsom

Såsom ock här har varit et Bok-
tryckerij, som man förmenar wa-
rit dhet första vthi hela Sverige,
hvilket om dhet icke varit, doch
liktwel sannerlig ibland och med the
aldraförsta a). Antiquitatem ejus
ad an. 1511. se extendere, ex fide
literarum Confraternitatis, ibi tum
impressarum diximus Cap. I. sed
cujus opera & impensis primo sit
fundata, difficile est dictu. Dice-
rem *Jobannis Braskii*, nisi obstaret,
quod an. demum 1513. infula Lin-
copenfis illi esset collata b), utut
non negaverim, potuisse Braskium,
cum adhuc Præpositus esset Lin-
copenfis, idem præstare, Hem-
mingo Gaddio, cujus illa cura
esse debuerat, politicis officiis se
nimium ingerente. Id certe ve-
rissimum, *varios, Braskio Lincopie
sedente, ex illa Officina prodiisse libros*
c), qua etiam Braskius, ad scri-
pta sua evulganda, ut jam dicturi
sumus, usus est nonnunquam, vel
verius abusus. Tria opuscula, ibi

1523. impressa recenset Schefferus d), tot etiam in eadem, qua Schefferus, Bibliotheca, i. e. Oernhielmiana, se vidisse affirmat nobis antea laudatus Jonas Petri Sudercop. e), addens simul, plura ibi fuisse typis descripta, & in Archivio regni procul dubio asservari. Neutrum vero horum cum nobis occurrerit, titulum dabimus Manualis cujusdam Lincopenfis, 1525. ibi editi, quod in Bibliotheca publica videre licuit: *Manuale secundum titulum ecclesie Lincopenfis bene revisum accuratissime emendatum atque vigilantis cura elaboratum in laudem Dei & utilitatem templi ejus. Ad calcem hæc habentur: Hoc opus manualis finem accepit feliciter Impressumque Sudercopie procurante reverendo in Christo patre & Domino Dn. Jobanne Braske episcopo Lincopensi in edibus Olavi Vlrui presbiteri. Anno Dni. millesimo quingentes. viges. quinto. Octava die mensis May in 4:to. Displicuisse Sudercopensem Typographiam*

phiam Regi Gustavo, ex literis
ejus ad Braskium datis, constat,
quas, ut & multa ad rem Typo-
graphicam spectantia, benignissime
mecum communicavit Max. Rev.
Acad. nostræ Bibliothecarius, Doct.
Ericus Benzelius, cujus indefes-
sum studium in me informando &
juvando, devota mente agnosco,
& dum vivo, agnoscam. Ita autem
scribit Rex Gustavus: *Æbr icke heller
wår wilje, att någet prenderj schall
uprattis i Sæderkæpingh, tbett pren-
zerj tbill færfångb, som nu i Stock-
holm med suår kostb uprettet æbr,
færthy tbett ene komer tbett anneth
tbill færderrff. Stockholm fregedagen
nestb fæer Martini, anno 1526.* Unam
heic vides prohibitæ Typographiæ
Sudercopensis causam, alteram,
eamque potiore, dabit Johannes
Messenius: *Braschium*, inquiens, *bo-
rum* (obloquentium) *præcipuum in-
telligens Gustavus, quod Suetze trans-
latis, ac ex Typographia publicatis Su-
dercopensi Edictis Cesaris, Georgique in*
Misnia

Misnia principis, adversus Lutheranos in Germania, non mediocres hic ciceret passim tumultus, cœnobitisque illa Vastenensibus ad mensam prælegi curaret, XIII. Novembris, illi Rex usu interdicit calcographia, & hujusmodi spargere libellos, ceu largum seditionis fomitem, severe inhibet f). Officinam hanc, Braskio 1528 mense Julio g) solum vertente, Malmogiam esse translata, vero haud videtur absolum, certe Olavum Ulrici presbyterum illius, aut possessorem, aut præfectum illuc migrasse nulli dubitamus, nomine, temporisque ratione per omnia conveniente.

a) Om Söderk. Stads wid forna och senare tider beskaffenhet MSC. b) Messen. Scand. Illust. Tom. IV. p. 72. c) D. Benz. Proleg. in Mon. E. Sveog. p. XXXI. d) Svec. Lit. p. 18. e) In cit. Suderc. descript. MSC. f) Mess. Sc. Illust. T. V. p. 32. g) Ibid. p. 42.

§. III.

IN antiquitate Typographiæ MALMOGIENSIS investiganda, quum otium nobis fecerit *Laurent. Terpager* Danus, verba illius adducamus:

Viguit

Viguit etiam Malmogiae Typographia, quæ primos nobis suppeditavit Ordines Ecclesiarum, quos alias Psalmorum libros nuncupent, ut refert Conr. Aslacus Bergensis in Chronol. & cum illo Janus Wolf. Encom. regni Dan. p. 560.) Primus a. annus, quo libros ibi impressos annotavi, est 1529. quo inter quamplurimos unus, qui hic instar omnium erit, editus est in 4:to a). Titulum deinde istius libri profert, quem exscriberemus, nisi alium, ejusdem argumenti, ejusdemque fere ætatis librum, a Terpa-ger non allatum, in Bibliotheca instructissima Max. Rev. Doct. Olai Cel-fii videre licuisset, cujus proinde hic est titulus : Orsagen oc een fortt forclaring paa then ny Reformatz, ordineriing oc skick om meßzen, predicken oc anden rett Guds tienniste och Christelig dyrckelse, som begyndt och giort er vdi then Christelige Stadt Malmö. An. Dom. MDXXIX. ad calcem. Tryckt i Malmö hos meg Oluf Wricksen XXVII. dag Januarii &c. Har effter Christi wor Frelser

fermandts byrd MDXXX. Quinam
 deinde hunc *OLAUMULRICI*, cen-
 tum, & quod superest, annorum spa-
 tio exceperint Typographi, videant
 alii, nos, quem proxime offendimus,
 videamus. Est vero is *GEORGIUS*
HANTSCH, l. HANTSCHENIUS,
 quem, anno post sancitam pacem
 Roschildensem, seu 1659. Rex Caro-
 lus Gustavus, per literas regias (*) in
 Scaniam ire iussit, una cum tota fa-
 milia, ministris, ipsoque Typogra-
 pho, quod, aut jure hæreditario post
 patrem Typogr. Havniensem, aut do-
 no sibi a Rege datum, ipse posside-
 bat. Consedit primo Malinogiæ, ibi-
 que inter alia impressit 1660. *Threno-*
diam, det er, Klage-Prediken æfver
Konung Carl Gustaf d. 6. Maji 1660.
aff. Niels Sæfrenson, Sogneprest udi
Malmø oc Proust æfver Oxie Herrit.
 Tribus fere annis ibi exactis, Londi-
 num Scanorum petiit, ubi nec diu
 moratus est, quum literis regiis Stock-
 holmiam vocatus sit, ut Ignatio Meu-
 rero succederet, ceu antea audivi-
 mus b).

Illum post excepit *VITUS HABEREGER*, genere nobilis, Hungaria superiori oriundus, sed religionis causa inde fugatus, Malmogiam venit, ibique, emto Typographeo Melchioris Matsonii Typographi Havniensis, *Gouvernement* (ut vocare licet) *Typographus* factus est, assignatis illi 200. thal. mon. argent. quovis anno pendendis. Factum hoc, ut videtur, circiter an. 1667. certe eo ipso *Orationem* quandam *funebrem* in obitum *Erici Hardenberg Gyldenstiern*, Dom. de *Svanholm & Karsholm* a *Joan. Resener*, P. & P. *Ystedtensi* habitam ibi edidit. Paulo enim post erectam Acad. Londinensem, seu an. 1668. l. sequenti Londinum vocatus est, ut Academiae ibi ageret Typographum, utut etiam postea Malmogiam reversus sit, ceu infra dicemus c). Id notamus, nullum in ea urbe, post illum in ea urbe fuisse Typographum, adeoque nec esse hodie.

a) Dissert. de Typogr. Natal. in Dania p. 8. *) Dat. Corsæ in Seland. d. 16. Novemb. b) Cap. 2. §. 2. c) §. 8. hujus cap.

§. IV.

INter cetera Superintendentis b. m. Jonæ Rothovii in diœcesin suam merita, illud etiam grata mente recolit CALMARIA, quod præstantissimam artem chalcographicam ad se primus curaverit adducendam. Narrat id ipsum oratio, in illius obitum habita, his verbis: *Ther til med hafwer han ock, Staden till mycket beröm hulpt, så mycket honom tilstod, at then loflige Konst Boktryckerij, skulle ther vprättas, hwilken af H. K. M:t alles wår nådige Herre, nu gunstelige confirmerad är.* Cum vero mortuus sit Rothovius 1625. d. 28. Febr. sequitur eum, quibusdam ante obitum annis Calmariaë Typographiam instituisse, & quidem, ut libri tum impressi passim ostendunt, circiter an. 1620. Unde arcessitus sit *CHRISTOPH. GYNTHERUS*, Calmariensis Typographus, æque incertum est, ac verum illud manet, Lincopiam 1635. illum cum Typgrapheo migrasse.

§. V.

CAlmariam excipiat LINCOPIA, urbs Ostrogothiæ nostræ antiqua & nobilis, quippe ex qua artem Typographicam ad se vidit derivatam. Factum id esse an. 1635. modo diximus, & quidem illo exeunte, opera Doct. Joh. Bothvidi, Episc, Lincopensis, cui, inter alia, per Illustrissimos Tutores suos, clementissime concessit Regina Christina, ut Typographeum Lincopiæ curaret erigendum. Adscribam verba ipsius re-scripti Regii, quod, ut & alia bene multa, debeo favori Adm. Rev. atq; Præcl. Dom. Mag. Andr. Rhyzelii, Archi-Præp. Diœc. Lincopensis, eo majori observantia mihi semper colendi, quo insigniora ejus in me sunt merita: Til thet femte, låter Hennes Maj:t sig nådigt behage, at et Tryckferij i Linsköping må vprettas och ther stadigt förblifwa, såsom ock af gunst och nåde effterlåter Boktryckaren ther sammastådes, til en behagelig tid, 20. tunnor Spannemål, af någon

behållen Kyrckiotionde, ther i Stiff-
 - tet, årligen bekomma, effter som ock
 Boftryckaren ther på et fårdeles
 bref gifwet år a). His autem redi-
 tibus quia Typographus frueretur,
 per regias literas b) illi injunctum e-
 rat, ut de necessariis ministris Offi-
 cinæ prospiceret, quo non modo Lin-
 copensis, fed & circumjacentium
 diœcesium Gymnasiis Scholisque, uti-
 les & necessarios libros edere posset.
 Lincopiam ut venit Gyntherus, do-
 mus lateritia in cœmiterio, ipsi in ha-
 bitationem cessit, quam tamen, ob
 viciniam ejus, templo Cathedrali
 periculofam, postea demoliri jussit
 b. m. Episc. Spegel. Archiepiscopus
 & Pro-Cancellarius paullo ante hæc
 tempora Upf. Libri Lincopiæ im-
 pressi, tum apud Schefferum, tum
 alibi passim occurrunt; nos Typo-
 graphorum videamus seriem.

**CHRISTOPHORUS KANUTI
 GYNTERUS**, ab an. 1635. ad 1651.
 qui illi ultimus erat, Lincop. Ty-
 pographus.

DANIEL

DANIEL NICOLAI KEMPE,
Curia Lincop. pariter Senator, obiit
1690.

EPHRAIM PETRI KEMPE,
mortuus 1700. mense Majo.

PETRUS JOANNIS PILECA-
NUS Uplandus, Lincop. ab an. 1715.
Typogr. quamvis Officinam illam mul-
to ante administrasset.

a) Dat. 1635. d. 3. Junii b) 1636. d. 11. Jul.
1686. d. 12. Mart.

§. VI.

MUltum ad splendorem decusque
urbis suæ quum deesse vide-
rent GOTHOBURGENSES, si, qua
tot gaudebant alii, diutius carerent
Typographia, Amundum Grefve,
mortuo Schrodero, 1647. Nycopia
ad se vocarunt. Verum, quum is
in imprimenda, quam Svethice
vertendam susceperat Schroderus
Pater, perfecerat vero Filius, *Chro-
nica Carionis* tum occuparetur, de-
siderio illorum satisfacere non po-
tuit, donec illa ad umbilicum es-
set perducta. Quo facto, iterata

etiam per Superintendentem Gothoburg. Doct. Ericum Brunnium vocatione, post tres annos, h. e. an. 1650. mens. Julio, illuc cum Officina, omnique re domestica, est profectus, ceu id ipsum, in propriæ vitæ curriculo, memoriæ mandavit Græfuius, nobiscum ab Experientissimo Med. Doct. Dno. Dan. Kellandro benigne communicato. Primus igitur Typographus Gothob. fuit idem *AMUNDUS NICOLAI GRÆFV-
VCE*, Nericius, de quo quum antea quædam in medium sint prolata, id solum nunc addimus, fuisse eum artis suæ callentissimum, nec literarum expertem: quippe quarum, in Schola Oerebroënsi, egregia posuerat fundamenta. Quam impiger & ille in aliorum operibus, suis sum-
tibus edendis fuerit, vel unicus *Jona Billovii in Esaiam Commentarius* ibit demonstratum, tribus tomis comprehensus, & in forma quadrupla ab illo editus an. 1669, li-
cet

cet eo ipso anno maximum damnum perpeffus effet, tum ex naufragio, quo navis, magnam chartæ typorumque vim Hamburgo vehens, est submerfa, tum ex funestiffimo incendio, quod ut eodem anno d. 10 Maji magnam urbis partem, ita & totam illius Officinam confumfit, in cujus tamen damni qualemcunque reparationem, certa frumenti vis, quæ Gymnafii Adjuncto ante cefferat, illi est assignata, in fucceffores vero ideo derivata, quia eandem ac ille, in publicos ufus conferunt operam. Deceffit Græfvius 1677. d. II. Febr. relicta Officina Filio

TIDEMANNO G R E S W E,
non diu illam administraturo : Stockholmiam enim profectus, an. 1679 obiit, in cujus obitum concionem funebrem habuit Joh. Vultejus, Pastor Ecclesiæ Ridderholmenfis a).

LAURENTIUS LOENBOM,
Ostro-Gothus, ad an. 1685.

JOHANNES RAHM, Suderm.
mortuus an. 1695.

ZACHARIAS HAGEMANN,
ab an. 1697. Typographus Gotho-
burgensis, qui in rapidissimo incen-
dio, quod pulcherrimam urbem,
mense Aprilis anni proxime elapsi
misere fœdavit, de hoc sibi gratulari
potuit, mansisse Officinam suam ab
igne intactam, licet vicinæ domus ar-
dore suo deflagrationem illi sæpius
sint minata.

a) Scheff. Svec. Lit. p. 250.

§. VII.

Insula lacus Wetteri VISINGIANA,
ut an. 1561. ab Erico XIV. ipso
coronationis die, concessa est Excellen-
tissimo Dno. Petro Braheo Equiti, &
Senatori Regio, Comitibus tum honore in-
signibusque ornato a); ita operam
dedit Illustrissimus illius Nepos,
ejusdem nominis Braheus regni-
que Drotzetus, ut illam, non arce
modo nova, templo, hortis & bi-
bliotheca, sed Officina etiam Ty-
pographica sisteret, ornata, in
usus

usus Scholæ, Gymnasiique nuper a se quoque erecti. Domicilium, cuius tamen vix hodie supersunt rudera, Typographo assignavit proprium, non quidem intra arcis Wifingsburgensis claustra, utut illum editionis locum, ceu illustriorem, libris a se impressis præfixerit Kankelius, quippe qui ad statum aulicum etiam pertinebat, sed in meditullio fere insulæ, prope eum locum, quem occupant jam ædificia Gymnasio Scholæque dicata, quemadmodum certiores me fecit Gymn. Wifing. Lector. Plur. Rev. & Clar. Mag. Magnus Oxelgren, eorum locorum accuratissimus αὐτόπτης. Quo anno Officina Typographica ibi sit instructa, ex præfatione Kankelii patebit, præmissa iteratæ editioni *Itinerarii Nicolai Matthiæ Kiöpingi &c.* 1674. ubi Illustrissimi Drotzeti venia factum esse scribit, quod librum illum denuo excuserit, quem paucos ante annos, tanquam specimen primitiasque Officinæ tum erectæ

ediderat. Hæc si conferantur cum allatæ editionis pag. ultima, manifestum erit, prodiisse priorem editionem an. 1667. b), adeoque insulam Visingianam Typographia tum primum esse beatam. Typographus, quem & ante nominavimus, erat *JOHANNES KANKEL*, Wolgast-Pomeranus, vir non suæ solum artis, sed & literarum bene gnarus. Unde non modo in linguam Svecanā transtulit *Descriptionem peregrinationis a Mich. Hemmersam peractæ*, ideo a Scheffero laudatus c); sed & quædam proprio Marte elaboravit, utpote: Scriptum quoddam Consolatorium in obitum adolescentis, *Speculum juventutis dictum*, annoque 1671. editum; *Colloquium de vita urbana & rustica*; *Manuductionem ad linguam Germanicam*, & alia forsan. Neque hoc omittendum videtur, calluisse illum artem typos fundendi, formasque ligno insculpendi, cujus artis non contemnenda specimina, variis occasionibus eum dedisse accepimus.

pimus. Quam diu artem Typographicam exercuerit Kankelius evidens non est: certe post an. 1681. quo insula illa ad regia bona est revocata, aliqua ab ipso edita non offendimus, utut Kanckelium diutius vixisse, & quidem ad an. 1687, nobis sit relatum. Typographeum illius Junecopiam esse translatum, mox constabit.

a) Doct. Olai Cels. in not. ad Incerti Script. Svec. Chron. p. 24. Cfr. Diff. Permanni de Dign. Com. p. 144. seq. it. Geneal. Braheam p. 30. b) Cfr. Scheff. Svec. Lit. p. 248. c) Ibid. p. 315.

§. VIII.

ERECTA 1666. LONDINI *Scanorum* Academia Carolina, id sui muneris esse censuit Ampliff. illius Lycei Senatus, ut nec Typographia, necessarium illud Academiarum requisitum, suæ deesset. Et quia ante nonnisi per annum fere Londini substiterat *Hantschenius*, talis jam eligendus erat Typographus, qui certas ibi figeret sedes, quo Academiae usibus semper inserviret.

Diximus §. 3. hujus Cap. Malmogiæ confedisse *VITUM HABEREGER*, qui, quia propior, Londinum vocatus est, ut Academia etiam ageret Typographum. Cujas fuerit Habereger, & quo anno Londinum migraverit, est dictum: mansit vero ibi nonnisi per 8 annos: Scania enim bello Danico ardente, Malmogiam, quasi tutiorem, repetiit. An Londinum reversus sit, dubitamus: id benignæ informationi debemus Viri Amplissimi Henrici Benzeli, Londini Senor. Professor. Extraord. & Communitatis Præpositi, quod sciamus, Haberegerum, Caroli-Coronam 1687. una cum Officina esse profectum, eum quidem in finem, ut *Ammiralitis* fieret Typographus, & quum votis non responderet successus, ad pristinos rediisse eum lares, Officinamque non multo post filio reliquisse. Est is

ABRAHAMUS HABEREGER,
etiam ante mortuum, anno 1698.
patrem,

partem, Gouv. & Acad. Carolinæ constitutus Typographus, cum *D. Kempe*, qui ab an. 1680. per aliquod tempus postquam Academiae usibus inservierat, Stockholmiam, divendito suo Typographeo abiit. Id quoque notandum venit, quod, cum an. 1693. mense Martio, Officina Harebergeri igne fortuito esset hausta, hanc a Rege clementissimo gratiam iniverit noster, ut largam pecuniæ summam acceperit, quo novam nitidamque in patriæ Academiaeque usum instrueret, illos mox luci daturam doctorum ingeniorum foetus, quos magno numero, magnoque cum reip. literariæ emolumento ex illa nunc prodire lætamur omnes.

Londino antequam abeamus, Typographeum contemplari lubet, quod propriis sumtibus ibi erexerat Scaniae olim Episcopus, Doct. *Petrus Winstrupius*, ut *Padeſtas sacros*, seu prolixos commentarios in *Historiam Servatoris nostri*, a *Matthæo*

rebo conscriptam, commodius ederet. Tomum eorum primum 1666. prodiisse constat, secundum vero eodem anno sub prælo sudasse narrat Schefferus a), nos notamus Officinæ Winstрупianæ, per 6 annos præfuisse quendam *Georgium Schroederum*, Haberegeri antea ministrum, qui, cum tempore belli Danici, libellos famosos (*Pasquiller*) in nostros passim conscriptos impressisset, statim post pugnam Londinensem, carceri Malmogienfi est mancipatus. Typographeum quoque Malmogiam fuisse allatum accepimus, quæ vero postea subierit fata dicant alii.

a) Svec. Lit. p. 307.

§. IX.

Habet & celebris illa Smolandia urbs JUNECOPIA, de quo gloriari possit, Typographeum, quod ex insula Visigiana illuc translatum esse verbo ante monuimus. Illud enim, mortuo Joh. Kankelio, ne quid decori urbis provinciæque suæ

fuæ deesset, Junecopiam an. 1688. transferendum curavit Illustris. Comes, Senator Reg. & Summus Campi Marschallus, tum vero Gubernator Junecop. Ericus Dahlberg. Officinam ibi a filio Kankelii, nunc Pastore in *Wecfelsing* laudatissimo, emit primus Junecopiæ Typographus.

PETRUS HULTMAN, Smolandus, qui arti, quam Lincopiæ didicerat, statim se tradidit exercendæ. Verum cum Typi longo usu essent attriti, eruditosque commentarios suos in Hist. Ecclesiasticam, Universalem, & Ottomannicam, aliaque prælo parata haberet Præpositus tum Junecop. b. m. *Erl. Dryselius*, novos operibusque suis imprimendis idoneos Typos curavit importandos, adeo ut cum laude jam Typographum agere potuerit Hultmannus, quem quoque egit ad an. 1708. qui illi fuit ultimus.

DANIEL WALL, Joh. Wallii Acad. Aboënsis Typographi filius, defun-

defuncto Hultmanno, anno seq. successit, illius filia nuptiis sibi adjuncta. Mortuus est peste an. 1711.

ISRAEL FALCK, ab an. 1713. Typogr. Junecopensis dexterrimus, qui ut Officinam novis nitidisque Typis nuper instruxit, ita id omni agit studio, ut varii ex illa utilesque prodeant libri. Quod illi etiam eo est facilius, quod, cujus, ut Typographeï sui Inspectoris, ductum sequatur, habeat Junecopensem Præpositum, Virum Plur. Reverend. & Præclar. Mag. Theodorum Junbeck, cum honore mihi heic nominandum.

§. X.

INter alia perplurima, quæ Reverendiss. D. & Episcopo Jespero Svedbergio accepta referat SKARA, urbs W Gothiæ vetustissima, & illud maximi est momenti, quod illam, in rei literariæ insigne emolumentum, Typographeo, an. 1707. curaverit ornandam. Primus Reg. Gymn. Skarænsis Typographus fuit

ANDREAS

ANDREAS KIELBERGIUS, antea Officinæ Upsaliensi Præfectus (*Factor*). Emit is, ut ante diximus, Officinam Typosque Henrici Curio, in Germania tamen, quod usu hi essent attriti, renovandos. Sic nitidum nactus Typographeum, nactus etiam certam frumenti vim, ex redditibus Basilicæ assignatis (*Domkyrkio-
Tunnan*) quotannis sibi pendendam, artem præstantissimam ad an. 1716. quo mortuus est, summa cum diligentia exercuit.

Illi paullo post successit HERMAN A. MYLLER, & quidem jubentibus literis Regiis 1720. d. 20. Junii datis, qui post funestissimum urbis & Typographeï Skarensis incendium a), per speciale privilegium ipsi concessum, eam collegit pecuniæ summam, unde Typographeum ex cineribus suis brevi resurrecturum eo certiores speramus, quod partem ejus jam al-
latam esse compertum habeamus.

a) an. 1719. d. 23. Aug.

§. XI.

QUum ABOA, quod Deo & Regi debemus, patriæ sibi que jam sit restituta, quæ ibi fuerint Typographæa, paucis etiam indicare juvabit. Gymnasio, quod Aboæ instituerat glor. mem. Rex Gustavus Adolphus, ab augustissima filia Christina in Academiam 1640. commutato, animo statim agitare cœpit Aboensis tum Episc. Isaac Rothovius, quo pacto novellæ Academiæ splendorem novo etiam augeret Typographæo, ne, cum scripta ederentur Academica, Stockholmiam, Dorpatumve, quod tum fiebat, in posterum mitterentur. Morte autem in consilio exsequendo impeditus Rothovius, curam hanc cum officio reliquit successorì *D. Eschillo Petro*. Is igitur Aboensem Academiam Typographia auxit ornavitque, an. 1642. ut habet Cl. Dan. Juslenius a), aut sequenti, quum nullos Aboæ, ante hunc annum impressos libros se vidisse mihi fassus sit

fit Clar. *Aboæ Literata* Auctor. Abo-
am itaque vocatus est primus Acad.
Typographus

PETRUS WALDIUS, quem artem
impressoriam Upsalia primum, post
Arosia, exercuisse antea vidimus.
Exercuit autem eandem Aboæ ad an.
1653. quo in vivis esse desiit, quem-
admodum Concio funebris in illius
obitum, ab Episc. Petræo habita, osten-
dit b).

PETRUS HANSSONIUS ad an. 1679.
in April. Illo Academia usibus inter-
viente, nonnihil damni fecit Officina
ex incendio bis orto, maxime vero
1656. d. 13. Maji, ut ex literis ejus
supplicibus ad Cons. Acad. hac de re
missis, apparet.

JOHANNES Laur. WALLIUS,
commendatione usus Illustriss. Acad.
Aboënsis Cancellarii, Comitum Petri
Brahæi, Hanssonio successit. Vixit ad
an. 1710. in Nov.

ANDREAS BJÖRCKMAN
Wallii, anno seq. evasit successor.
An. 1713. cum hostes magis magis-

que ingruerent, Typographeum Stockholmiæ allatum est, ubi adhuc manet, Biörckmannus vero, post annum, Upsaliam venit, Officinæ Wernerianæ præfuturus. Typographi Laureliani eum jam esse possessorem, in superioribus dictum.

Dum Aboæ versamur, prætereundum non est *Typographeum Gezelianum*, quod suis sumptibus comparavit Doct. Joh. Gezelius Senior, Episc. Aboënsis, *e quo per plures libros atque tractatus in universæ Ecclesiæ commodum evulgandos curavit c)*. Illi primus præfuit

JOANNES CAR. WJNCKEN, Nericius, ab an. circiter 1679, qui ob longam peregrinationem, eximiamque artis peritiam, id a Rege clementissimo meruisse visus est, ut, per literas regias, *Typographus Regius in M. Ducatu Finlandiæ* salutaretur. Obiit an. 1705. vel sequenti, successorem nactus

HENRICUM CHRISTOPH. MERCKELL, qui ut Episc. Gezelii *Commentar.*

tar. in Nov. Test. 1713. in fol. edidit, ita ex ejus officina (Gezelianam namque emit) Vetus quoque Test. quod jam sub prælo sudat, mox proditutum avide expectamus omnes.

a) In dissert. de Aboa Vet. & Nov. pag. 41.

b) Scheff. S. Lit. p. 330. c) Aboa Lit. p. 71.

CAPUT QUARTUM.

§. I. Omissis aliis, quæ dicenda essent, de Typorum varietate quædam profert.

§. II. Eandem tractat, de Typis Runicis & Moscoviticis nonnulla afferendo.

§. III. Privilegia Typographorum paucis attingit, clausulamque operi imponit.

§. I.

Vidimus Typographeæ Sveo-Gothicæ, eorumque originem: percurrimus singulas urbes, Typographosque recensuimus: sed restant adhuc plurima, Historiolæ nostræ non minimam lucem fœneratura, quæ nec præteriremus, nisi præceps illa, qua urgemur, festinatio nos admoneret, quanto omnia transcurso sint

dicenda. E multis igitur paucula delibabimus, & quum *bonitas Officinae* *cujusdam Typographicae ex Typorum nitore & varietate recte colligatur a)*, non male nos facturos existimaverimus, si, illo perspicaci oculorum judicio nunc quidem relicto, hanc, ut in Typographieis patriis occurrat, paucis perspexerimus. Typorum autem Varietatem cum dicimus, non illam nunc volumus consideratam *ratione conii (Kägel) five pro diversa stili & prominentis notae altitudine & crassitie*, quæ propria sibi habet quælibet fere Officina, sed pro *diversitate linguarum, quæ vel ideo Officinam quandam commendat, quod non opus habeamus Arabicas, Syriacas, aliarumve exoticarum linguarum voces, Hebraicis, vel plane Latinis exprimere characteribus b)*. Et quamvis nostrum non sit determinare, quot genera Typorum nostratibus fuerint, nec quo tempore introductum sit quodvis genus, conabimur tamen, utut non
omni-

omnium, quorundam tamen originem investigare. *Vernaculos* igitur & *Latinos* Typos, omnium primos nostratibus in usu fuisse existimamus, vix plures, *quum*, ut Terpageri utar verbis, *ne minimum quidem de Græcis vel Ebrais, ne dicam alios, Typis occurrat tum temporis vestigium*; magis enim propriam, & *que huc spectabat, Latinam, quam peregrinas, curarunt linguam c).* Græcos tamen characteres satis mature fuisse introductos, quin credamus, nihil obstat, sed, ut exigua sunt rerum initia, rudiores, parumque politos. Videmus id ipsum in libris primum excusis: vidit etiam suo tempore Hug. Grotius, qui idcirco in Epistola quadam ad Schmalchium, Lutetiæ 1637. d. 3. Octob. data, ita illos depingit: *Video, qui Upsaliæ sunt, Typos Græcos esse parum elegantes, chartam non optimam. Hebraici typi an sint & quales nescio. Sunt hæc etiam inter res majores, dignæ, de quibus cogitee*

omnia regni complectens Magni Cancellarii animus d). Idem de Hebraicis & Syriacis iudicium esto, quos initio fere seculi superioris, Upsaliae in usu fuisse, ex operibus, carminibusque gratulatoriis tum impressis, omnibus constat, quorum quoque catalogum texuit Celeberr. Doct. & Profess. Ol. Celsius e); ita autem iis jam instructae sunt Officinae nostrae, ut, quae illis, saltem Hebraicis, careat, vix ulla occurrat. Typos *Arabicos* quod habeamus, *Petro Kirstenio Wratislaviensi* debemus, quem Upsaliam, ut Medicinae Doctorem & Professore ibi ageret, vocavit Serenissima Regina Christina. Is namque, Upsaliam veniens, suam Typographiam Arabicam secum attulit: cui adornandae, & ex scriptis, dum Wratislaviae esset, editis quicquid esset lucri, etiam ex praxi Medica impenderat f). Officinam autem illam, Typis, ad imitationem, ut videtur, *Typographiae Medicae* fusis, refertissimam

simam, anno post obitum Kirstenii, h. e. 1641. in usus Academiae fuisse coëmptam, ex Archivo Consist. Acad. beneficio, quod veneror, Max. Rev. Doct. Olai Celsii, compertum habeo.

a) Mich. Lilienthal. consule de Hist. Liter. certæ gentis scribenda p. 173. b) Lilienth. lib. cit. p. 174. c) In Diff. de Typograph. natal. in Dania p. 13. d) Grot. Epist. p. m. 367. e) In Hist. Ling. & Erud. Arab. p. 183. seq. f) Cfr. Locc. Orat. Fun. in ejus obitum, recus. ab Henn. Witten. Dec. I. Memor. Med. Renov. p. 115.

§. II.

ID Antiquario regni, *Job. Thoma Agrivillienſi Bureo* grata debet posteritas, quod, ut Literatura Runica illum Vindicem & Instaurorem habet, variisque illius scriptis egregie est illustrata, ita primus quoque fuerit, qui Typos, Runarum figuras exprimentes, curavit conficiendos. Dedit primum illorum specimen, quod nos quidem sciamus, in *Libello Alphabetario (Runa ABC Boken)* Literis Runicis cum interlinearibus Suetheicis, bis edito, primum Holmiæ 1611. & Upsal. 1624. in 8.

ut alia jam taceamus. Typos hosce regiis impensis fuisse fusos, iterumque renovatos nulli dubitamus: cesserunt autem in usus Acad. Upsalensis, pretio viduæ Selovianæ an. 1651. numerato, ut id ipsum quoque exactis Confist. mecum benigne communicatis innotuit. Manserunt postea Typi illi Upsaliæ, & adhuc manent, ita tamen, ut b. m. Secretario Joh. Hadorphio, a Rege 1683. sit concessum illis utendi, in edendis, quæ prælo parata habebat, Monumentis lapidibusque runicis. *Veteres*, hi sunt Typi Runici: *Novos* vero, jussu regio 1706. Lubecæ, certa conimensura, fundendos curavit Reg. Secretarius Joh. Peringskiöldius, veterum Runarum similitudinem plenius expressuros, quibus & in monumentis suis eum usum fuisse deprehendimus.

Typos *Russicos*, ut de illis quoque breviter agamus, confici jussit glor. mem. Rex Gustavus Adolphus: qui, ut subditos suos, in con-

finio

finio imperii Moscovitici degentes, Moscorumque superstitionibus adhuc adfuetos, veræ religionis sensu imbueret, Catechismos, aliosque huic negotio idoneos libros, Moscorum lingua & literis, illis curavit edendos. Typographiæ Rusficæ ut præesset, arcerfitus est e Germania *Petrus von Selou*, inter Typograph. Stockholmenes antea a nobis nominatus, & quidem per diploma regium an. 1625. die 14. April. Illius nobis copiam fecit Generos. Dn. Joh. Frid. von Schantz, Regius in Archivo regni Secretarius: cujus in me favorem, inque omnes tanti Viri mecum ambientes informationem, ut submissee veneror, ita illud libenter heic exscriberemus, quum non pauca contineat scitu dignissima, nisi prohiberet imperata brevitatis. Id igitur notamus solum, Officinam hanc, mortuo Selovio, ab illius hæredibus Amstelodami esse divenditam, quam & ibi, dum in Europa peragrandam

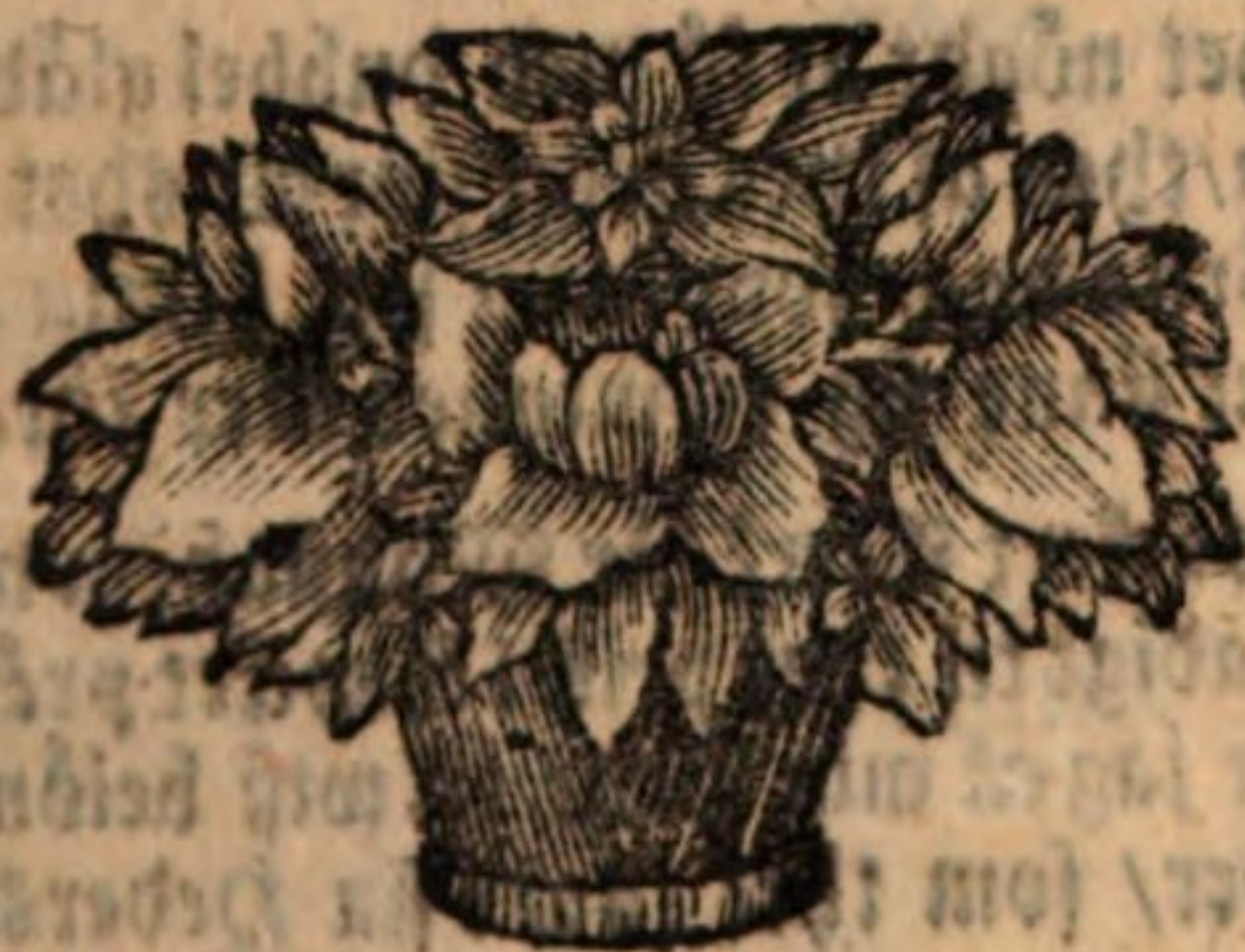
occupatus esset, invenit accuratissimus rarissimarum rerum indagator, antehac primarius Cæremoniarum Magister Regius, Vir Generosissimus Dn. Joh. Gabriel Sparwenfeldt.

§. III.

Varietatem Typorum tetigimus, restaret, quo fidem nostram liberaremus, privilegiorum Typographis concessorum non inutilis consideratio: sed, quum, partim per ea, quæ antea adduximus, partim quoque per alia impedimenta, in accuratam illorum contemplationem exspatiari non liceat, excusatum me habeas precor C. L. quod, aliis omissis, id solum afferam, immunes esse in patria nostra Typographos, ab omni onere & tributo, civitati, in qua degunt, pendendo, dum suam, h. e. artem Typographicam, solam exercent. Forum, cui se in rebus ad suam societatem pertinentibus, fident Typographi, habent Regium Cancellariæ Collegium, ita tamen, ut

ut nonnisi graviores lites causæve ibi
dirimantur, ceteris, a Societatis Di-
rectore examinandis, qui reliquos
Typographos sibi adfessores asso-
ciando, causas cognoscit, cognitas-
que aut dirimit, aut ad Illustrissimum,
quod dixi, defert Collegium. Sic de-
centi ordine semper observato, sua
agere possunt Typographi, artemque
excolere, qua præstantiorem
nescio an ulla visura sint
secula.

S. D. G.

Fågne-Rim

Tit

Philosophie CANDIDATEN

Herr JOHAN ALNANDER,

**Da han andra gången i UPSALA
Berömligen disputerade,**

Om

**Tryckeriets Upkomst och Fortgång
uti Swea- och Götha rike.**

När Bror af moget wett / för Mann'hems folk
beskrifwer /

Swad början Trycket först i Mann'hems länder
fått /

Dch at / med tiden thet snart högsta målet nått /
En säker sågnad han åt Mannahem så gifwer.

In har wårt Mannahem then dagen lycklich skattat /

Som en gång slutit til en mörkblå Fåwitsk natt /

Dch uti öpet ljus en witter Wisdom satt /

Then Tryck och Tryckets Konst i sina Pressar sattat.

Wist är thet nögd at så med dubbel glädje höra

En Son / then af thes bröst stor Wisshet sugit har /

Then första dag / som fram slikt himla alster bar /

Uf tacksammt finne sig til minnes åter föra.

På ett så wackert Werk lär Mannahem wäl tänka /

Som stadigt til thes pris i Trycket prantat står :

Dch spår jag at min Bror til wis belöning får

Then Heder / som thet snart sin Heders Son wil
skänka.

Lämnade af

E. W. Lörking.

Clarissime Domine
CANDIDATE.

Quae fuerit sedes, typica quis con-
dus & artis,
In Suecia primus, cujus &
illud opus:

Sive illam Batavus reperit, Germanave
tellus,

Id nos ALNANDRI pagina do-
cta docet.

Hinc ei promeritos nunc prabet Laurus
honores,

Et, tribuat porro premia larga
rogo.

Cecinit

ERICUS BENZELIUS. E.F.J.

In eruditam Dissertationem
Clarissimi Philosophiæ
Candidati
DOMINI
JOHANNIS ALNANDRI,
DE
ORTU ET PROGRESSU
ARTIS TYPOGRAPHICÆ
IN SUECIA.

Credite, quam magna est humanæ industria
mentis,
Quid labor assiduus non superare potest?
Qua Rhodanus fluit, & qua Sequana, Rhenus & Ister,
Ars viget, ac Artis lucida signa patent.
Iuppiter ipse suo residet qui celsus Olimpo,
Singula Mygdoniæ quæ statuere manus
Sæpe stupet metuitque simul, cum sentit, ut ipsos
Tandem aliquis manibus tentet adire Deos.
Immensos penetrat nam hominum prudentia fines,
Æmulaque est operis Ars speciosa Deum.
Sic veterum natura potens detexerat olim
Plurima, quæ merito sunt referenda sono:
Plurima sic reperit mage culta recentior ætas,
Quis non Mæonius sufficit ipse senex.
Quæ tu Persa sagax, quæ non scivistis Athenæ,
Tuque Magis pariter terra superba, tuis.

Sic

Sic tua Gutemberge facit solertia, quondam
Sinarum potuit quod neque Coa manus;
Nam docuit bibulo committere verba papyro,
Nec non per varios hæc bene ferre typos.
Nobilis Ars, ars secli inter censenda recentis
Munera, præcipuè queis Europa tumet:
Ars divina, diu totum expectata per orbem,
Quæ laudem Actori comparat atque sibi.
Hanc operam quoque rite probas ALNANDER, ad
ipsas

Quum venit patrias ars pretiosa plagas;
Ardua nam superans virtutis in Arte magistrâ
Ingenii ac Artis das documenta tuæ:
Qui proprio simul exemplo, nunc Dædala quantum
Artificis possit sedula dextra, mones.
Unde tibi Claræ cupiunt redimire sorores
Tempora, dividuis & dare festa comis.

N. S. LÖFGREN.

Sic tua Germania fuit solertia, quondam
 Sineum potuit quod nunc Col manna;
 Nam domus habet communis verba papyros
 Nec non per vana hanc a lute typos.
 Nobilis Ars, ars lecti tunc, cuncta rebus
 Munus, praeputi dicit Europa tunc;
 Ars tunc, cum totum expectat per orbem;
 Quae laudem Acti, constant acque fuit.
 Hanc optatum quod sit, proles ALIANDER, ad
 ipse
 Quae venit patris est pueri plaças;
 Aduis nam tunc, virtus in Arte magistra
 Ingenii ac Artis das documenta tot;
 Quae proprio hunc eximio, hunc Dada quatum
 Artibus possit ledere dicit, mones.
 Unde tibi Clavis cupimus reddere fortis
 Tempora, divinis & de lute cornis.

N. S. LÖFREN.

Törner, Fabian,

Joannis O. Alnandri Historiola artis typographicae in Suecia

Rostochium u.a. 1725

Diss. 30#Beibd.6

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10839154-8

VD18 14379767-001